

Reunalaskenta arkkitehtuurit

Lauri Vene

Pro gradu -tutkielma
HELSINGIN YLIOPISTO
Tietojenkäsittelytieteen laitos

Helsinki, 2. toukokuuta 2018

Tiedekunta — Fakultet — Faculty		Laitos — Institution — Department	
Matemaattis-luonnontieteellinen		Tietojenkäsittelytieteen laitos	
Tekijä — Författare — Author			
Lauri Vene			
Työn nimi — Arbetets titel — Title			
Reunalaskenta arkkitehtuurit			
Oppiaine — Läroämne — Subject			
Tietojenkäsittelytiede			
Työn laji — Arbetets art — Level	Aika — Datum — Month and year	Sivumäärä — Sidoantal — Number of pages	
Pro gradu -tutkielma	2. toukokuuta 2018	45	
Tiivistelmä — Referat — Abstract			
Tiivistelmä.			
Avainsanat — Nyckelord — Keywords			
reuna, pilvi, tietojenkäsittelytiede			
Säilytyspaikka — Förvaringsställe — Where deposited			
Muita tietoja — Övriga uppgifter — Additional information			

Sisältö

1	Johdanto	1
2	Reunalaskennan perusteet	3
2.1	Motivaatio	3
2.2	Keskeiset käsitteet	3
2.2.1	Asiakaslaite	4
2.2.2	Reuna	4
2.2.3	Pilvi	7
2.2.4	Mobiiliverkko	8
2.3	Reuna-arkkitehtuuri	10
3	Mahdollistavat teknologiat	10
3.1	Virtuaalikoneet ja kontit	11
3.2	Software-defined networking	11
3.3	Network Function Virtualization	13
4	Ominaisuudet/Suunnittelupäätökset	14
4.1	Live migraatio	14
4.2	Integraatio mobiiliverkkoihin	16
4.3	Kommunikaatio	18
4.4	Hallinta	21
5	Rakenne	22
5.1	Rakennetyypit	22
5.1.1	Litteä rakenne	22
5.1.2	Hierarkkinen rakenne	24
5.1.3	Yhteen veto	24
5.2	Arkkitehtuurin vaikutus	25
6	Esitetyt ratkaisut	26
6.1	Cloudlet	26
6.2	FMC - Follow me cloud	29
6.3	Small Cell Cloud	30
6.3.1	Kommunikointi reunapalveluun	31
6.4	SMORE ja MobiScud	32
6.4.1	MobiScud	33
6.5	CONCERT	34
6.6	ETSI MEC	36
6.6.1	Vaatimukset	36
6.6.2	Viitekehys ja referenssiarkkitehtuuri	37
6.7	Vertailu	38
7	Yhteenveto	42

1 Johdanto

Reunalaskennan (Multi-access edge computing, MEC) tavoittena on tuoda laskentaresursseja lähemmäksi asiakasta. Verkkoyhteyksistä puhuttaessa läheisyyden merkitys laajenee loogiseen läheisyyteen, jonka mittarina toimii verkkoyhteyden viive asiakkaan ja palvelun välillä [Satyanarayanan, 2017]. Asiakkaan lähelle sijoitetut laskentaresurssit mahdollistavat palveluiden tuottamisen pienemmällä viiveellä ja vakaammilla verkkoyhteyksillä.

Suuren osan reunalaskennan kohderyhmästä muodostavat mobiililaitteet kuten älypuhelimet ja kannettavat. Mobiililaitte käyttää verkkoyhteyksiinsä langattomia verkkoja ja on riippuvainen akkuvirrasta. Mobiililaskennalla (Mobile Computing) tarkoitetaan kannettavilla laitteilla suoritettavaa ohjelmistojen suoritusta. Mobiililaskenta on rajoittuneempaa kuin pöytätietokoneella suoritettava laskenta. Mobiililaskentaa rajoittaa mobiililaitteen laskentaresurssien määrä, verkkoyhteyden laadun vaihtelu, mobiililaitteen kestävyys ja käytettävissä olevan energian määrä [Satyanarayanan, 1996]. Mobiililaitteiden valmistajat joutuvat tasapainoilemaan laskentaresurssien määrää ja virrankulutusta yhdessä laitteen koon kanssa. Lisäksi akkuvirran rajallisuus johtaa kompromisseihin, jotka näkyvät mobiililaitteen suorituskyvyssä [Satyanarayanan, 2001].

Mobiililaitteiden suorituskykyyn liittyvien kasvavien odotuksien seurauksena, laskennan siirtäminen mobiililaitteilta muualle suoritettavaksi on nostanut reunalaskennan validiksi ratkaisuvaihtoehdoksi. Reunalaskennan avulla mobiililaitteiden on mahdollista siirtää resurssi-intensiivistä laskentaa lähistölle sijaitsevalle reunalaskennasta vastaavalle yksikölle. Laskennan siirtämisen motiivina voi toimia esimerkiksi akkuvirran säästäminen tai suoritusajan lyhentäminen. Tämä tulee kuitenkin laskennan siirtoon kuluvan ajan ja energian kustannuksella.

Perinteiset verkkopalvelut sijaitsevat keskitetyissä palvelinsaleissa – pilvessä. Koska pilvi tarjoaa näennäisesti äärettömästi laskentaresursseja, se saattaa kuulostaa houkuttelevalta vaihtoehdolta siirtää laskentaa pilveen suoritettavaksi. Asiakkaasta kaukana sijaitseva pilvi sisältää muutamia ongelmia. Asiakkaan ja pilven välinen yhteys sisältää merkittävän määrän viivettä [Satyanarayanan et al., 2009], jolloin se ei sovellu reaaliaikavaatimuksen sisältävien palveluiden suorittamiseen. WAN verkon viiveeseen ei juurikaan enää voida vaikuttaa, vaan ainoana vaihtoehtona on laskentaresurssien tuominen lähemmäksi asiakasta [Satyanarayanan et al., 2009]. Lisäksi tietoliikenteen määrän kasvun seurauksena, kaistanleveys internetin läpi kulkevan tietoliikenteen osalta ei välttämättä täytä vaatimuksia. Esimerkki reaaliaikaisesti tehtävä kasvojen tunnistus mobiililaitteen välittämästä videovirrasta (video stream) vaatii kaistanleveyttä sekä pientä viivettä.

Reunalaskentaa voi hyödyntää useaan eri käyttötarkoitukseen. Yhtenä reunalaskennan palvelumuotona on edellä kuvattu mahdollisuus siirtää resurssi-intensiivinen laskenta nopean yhteyden päässä sijaitsevalle palve-

linlaitteistolle. Reunalaskenta myös mahdollistaa palveluiden tuottamisen lähempänä asiakasta. Tämä sisältää esimerkiksi mahdollisuuden hyödyntää reunalla sijaitsevia resursseja välimuistina. Toisena esimerkkinä viivekriittisten palveluiden, kuten pelipalvelimien suorittaminen, voi olla yksi reunalaskennan hyödyntämisen muoto.

Tutkielman kirjoitushetkellä missään ei ole reunalaskentaa laajamittaisessa käytössä. Reunalaskennan käyttöönottoa rajoittaa kokonaisvaltaisten ratkaisujen puute, sisältäen järjestelmän ja reunalaskentaa hyödyntävät ohjelmistot. Reunalaskennan eteen on tehty paljon tutkimustyötä, mutta suuri osa siitä keskittyy matalamman tason yksityiskohtiin ja mekanismeihin. Tällaisia ovat esimerkiksi ohjelmiston jakaminen etänä suoritettaviin osiin, sekä näiden osien siirrettävyyden kannattavuuden päättely suoritusaikana.

Tässä tutkielmassa reunalaskentaa käsitellään reuna-arkkitehtuurien avulla. Tutkielmaan on valittu reuna-arkkitehtuurit, joiden tavoitteena on reunajärjestelmän toteuttaminen osaksi mobiiliverkkoja. Käsittely keskittyy siis reunalaskennan tuottavan järjestelmän käsittelyyn. Aiheen rajaamiseksi matalamman tason toiminnallisuuksia ei käsitellä. Reuna-arkkitehtuurit ovat luonteeltaan ehdotuksenomaisia ratkaisumalleja reunalaskennan tuottavalle järjestelmälle. Ehdotukset kuvaavat reunajärjestelmän ja mobiiliverkon mekanismeja, jotka mahdollistavat reunalaskennan tuottamisen mobiiliverkossa toimiville mobiililaitteille.

Mobiiliverkkoon sijoittuvan reunajärjestelmän ymmärtämiseksi luvussa 2 määritellään keskeiset käsitteet, sekä täsmennetään tämän tutkielman kontekstin mukainen määritelmä reuna-arkkitehtuurille. Keskeiset käsitteet sisältävät reunalaskennan toimintaympäristön kuvaukset alkean asiakaslaitteesta edeten reunan määrittelyn kautta mobiiliverkkoihin ja päättyä pilveen. Mobiiliverkkojen yhteydessä kuvataan LTE-tyyppisen mobiiliverkon toiminta yleisellä tasolla.

Reunalaskennan toteuttaminen vaatii erilaisten teknologioiden käyttöönottoa. Luvussa 3 käsittelemme reuna-arkkitehtuuri ehdotuksien yhteydessä ilmenneet teknologiat. Ensimmäisenä käsiteltävänä teknologiana on pilvipalveluidenkin tuottamiseen käytettävät virtuaalikoneet. Virtuaalikoneiden jälkeen käsitellään SDN, jonka tavoitteena on mahdollistaa verkkoliikenteen ohjelmallisen ohjaamisen helpottaminen. Viimeisenä käsitellään NFV, joka pyrkii verkkotoiminnallisuuksien virtualisointiin.

Luvussa 4 kuvataan reunajärjestelmän toiminnan edellytyksenä olevat ominaisuudet yleisellä tasolla. Näiden ominaisuuksien pohjalta luvussa 6 käsitellään ehdotetut arkkitehtuurit. Reuna-arkkitehtuurien esittelyn jälkeen ehdotuksia vertaillaan ominaisuuksien toteutuksien erojen pohjalta. Tutkielma päättyy luvussa 7 esitettävään yhteenvetoon.

2 Reunalaskennan perusteet

2.1 Motivaatio

Reunalaskennan tavoitteena on tarjota etälaskentaa (offload) ja muita palveluita lyhyillä viiveillä. Etälaskenta mahdollistaa kevyempien ja vähemmän energiaa kuluttavien asiakaslaitteiden valmistamisen, tinkimättä laitteilla tarjottavien palveluiden laadusta. Palveluiden tarjoaminen lyhyillä viiveillä tarjoaa mahdollisuuden reaaliaikaiseen käyttökokemukseen, siitä huolimatta että palvelu on toteutettu asiakaslaitteen ulkopuolella.

Reunajärjestelmiä voi käsitellä monella eri tasolla. Yksi haarautumispiste on konteksti, jossa reunalaskentaa tarjotaan. ETSI:n MEC standardi ottaa nykyään huomioon mobiiliverkon lisäksi muut verkot, kuten WiFi:n ja kiinteät yhteydet [Taleb et al., 2017]. Tässä tutkielmassa pääpaino on mobiiliverkkoihin suuntautuissa ratkaisuissa.

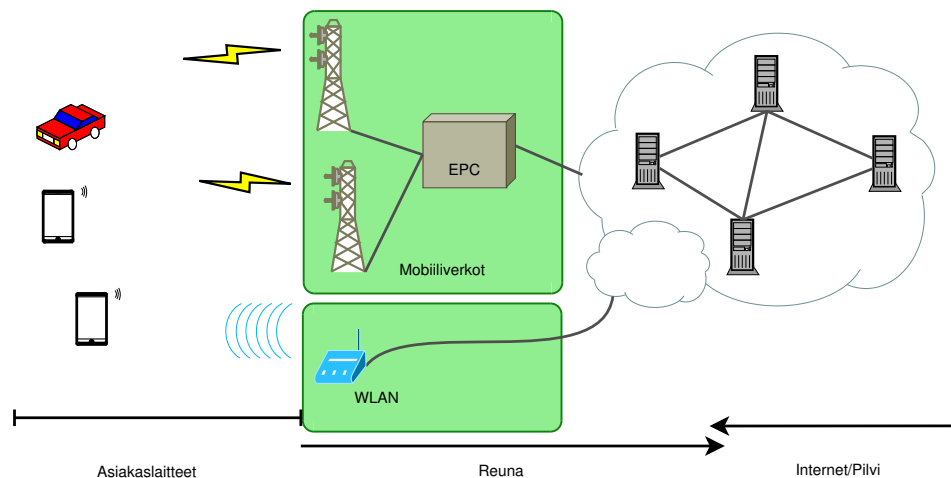
Motiivina reunajärjestelmän liittämiseksi osaksi mobiiliverkkoa, toimii mobiiliverkon ja reunalaskennan yhteinen kohderyhmä sekä mobiiliverkon jo olemassa oleva hajautettu infrastruktuuri. Mobiiliverkossa asiakaslaite voi liikkua verkon puitteissa paikasta toiseen ilman että yhteys mobiiliverkon palveluihin katkeaa missään vaiheessa. Mobiiliverkon palveluiden toimintaa voi siis kutsua saumattomaksi. Täten onkin realistista olettaa että reunalaskentaaan pätee yhtäläiset palveluvaatimukset kuin mobiiliverkkoon.

Reunajärjestelmän näkökulmasta mobiiliverkko on uhka ja mahdollisuus. Mobiiliverkko tarjoaa infrastruktuurin, jota reunajärjestelmä voi parhaansa mukaan pyrkiä hyödyntämään. Mobiiliverkon toimintojen muuttaminen on sen hajautetun rakenteen vuoksi työlästä ja kallista. Koska reunajärjestelmä on itse myös hajautettu järjestelmä, ei mobiiliverkon osittaista päivittämistä voida pitää ylitsepääsemättömänä esteenä. Mikäli reunajärjestelmän rakentaisi pääosin erilliseksi järjestelmäksi mobiiliverkon yhteyteen, tarkoittaisi se että ylläpidettävänä on kaksi hajautettua järjestelmää. Tämäkin epäilemättä aiheuttaa kuluja. Reunajärjestelmän toteuttaminen olemassa olevan järjestelmän yhteyteen vaatii kompromisseja.

Reunajärjestelmän muuttujina ovat muun muassa reunalaskennan toiminnan jouhevuus, tarpeellisten investointien määrä, järjestelmän joustavuus ja muutoksien tarve olemassa oleviin toimintoihin. Reuna-arkkitehtuuriehdotukset pyrkivät ottamaan nämä muuttujat huomioon.

2.2 Keskeiset käsitteet

Tässä kappaleessa esitellään reunajärjestelmään liittyvät keskeiset käsitteet ja toimijat. Koska reunalaskentaa suorittava reunajärjestelmä sijoittuu osaksi olemassa olevaa hierarkiaa, esitellään myös reunan ympärillä sijaitsevat toimijat. Reunan itsensä lisäksi käsitellään siis asiakaslaitteet ja pilvi, niiltä osin kuin ne liittyvät reunajärjestelmän käyttöön tai toimintaan. Koska tässä tutkielmassa käsiteltävien reuna-arkkitehtuurien pyrkimyksenä on mahdollistaa

Kuva 1: Asiakaslaitteiden, reunan ja pilven alueet

reuna-laskenta mobiiliverkkoa hyödyntäen, esitellään lopuksi LTE-tyyppisen mobiiliverkon rakenne ja keskeisimmät toimijat. Aivan lopuksi määritellään, mitä tässä tutkielmassa tarkoitetaan reuna-arkkitehtuurilla.

2.2.1 Asiakaslaite

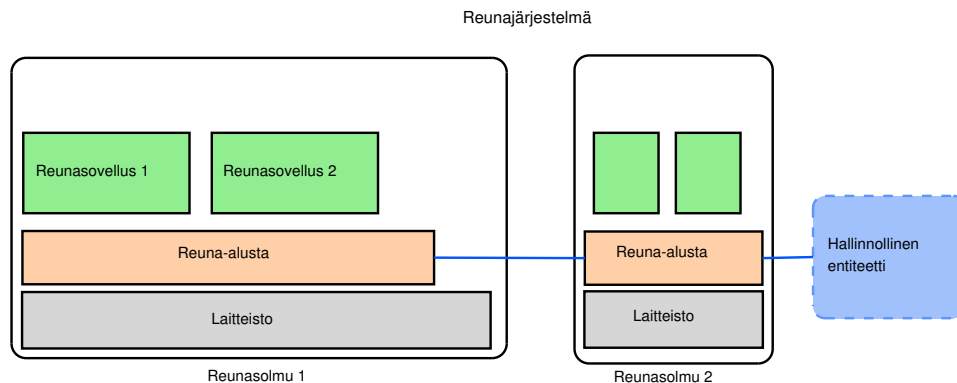
Asiakaslaite (user equipment) on yleisnimitys reunan tai pilven palveluita kuluttavalla laitteella. Asiakaslaite -käsitettä ei ole rajattu mihinkään tiettyihin laitteisiin ja asiakaslaite voikin olla esimerkiksi älypuhelin, älylasit tai verkkoyhteydellä varustettu auto. Asiakaslaitteiden yhdistävänä tekijänä on siis jonkinlainen yhteys reuna- tai pilvipalveluihin. Yleisesti asiakaslaitteen käyttämä yhteys on tyypiltään langaton. Yksinkertaisuuden vuoksi tässä tutkielmassa asiakaslaitteen voi ajatella älypuhelimena, jollei toisin mainita.

Verkkohierarkian näkökulmasta asiakaslaitteet ovat lehtisolmuja. Tämä tarkoittaa että asiakaslaitteet toimivat ainoastaan palveluiden kuluttajina eivätkä siis tarjoa itse palveluita. Myöskään kulutettavien palveluiden tyyppillä ei ole juurikaan merkitystä, kun asiaa käsitellään infrastruktuuri tai arkkitehtuuritasolla.

Konkreettinen esimerkki asiakaslaitteesta, joka hyödyntää reunapalvelua, voisi olla jokin ajoneuvo. Ajoneuvolla on mobiiliyhteys reunapalveluun jonka tarkoitus on välittää tietoa liikenteestä muille ajoneuvoille. Esimerkiksi tilanteessa jossa edellä on ruuhkaa, voitaisiin muille lähistöllä oleville ajoneuvoille välittää tieto tästä, jolloin voidaan valita jokin toinen reitti määränpäähän.

2.2.2 Reuna

Reuna koostuu useista toiminnallisista entiteeteistä, jotka voidaan jakaa sekä fyysisiin, että loogisiin kokonaisuuksiin. Tässä kappaleessa lähdetään

Kuva 2: Esimerkki reunajärjestelmän rakenteesta.

liikkeelle määrittelemällä reuna-alue, joka edustaa reunan toimialuetta, sekä reunaa yleisenä käsitteenä. Tämän jälkeen määritellään reunasolmu, joka on reunajärjestelmän keskeisin fyysinen rakennuspalanen. Lopuksi esitellään pääasiassa ohjelmallisen tason toimivat toimijat reuna-alusta ja reunasovellus. Kuvassa 2 on esitetty esimerkkutilanne reunajärjestelmästä, sisältäen reunalaskennan toiminnan kannalta tärkeät entiteetit.

Reuna-alue Tietyissä yhteyksissä reunalla viitataan alueeseen, joka alkaa asiakaslaitteen yhteyspisteestä. Se voi olla esimerkiksi WLAN-tukiasema tai mobiiliverkon tukiasema. Tästä ensimmäisestä yhteyspisteestä reuna-alue laajenee kohti runkoverkkoa ja pilvää. Kuvassa 1 reuna on kuvattu alkavan mobiiliverkon tukiasemasta tai WLAN-tukiasemasta. Joidenkin näkemyksien mukaan myös asiakaslaitteet luetaan osaksi reunaa, tällöin niihin viitataan termillä reuna laite (edge device) [Garcia Lopez et al., 2015]. Tämän tutkielman puitteissa asiakaslaitteet luetaan omaksi osakseen reuna-alueen ympärillä. Reunan laajuudelle ei siis ole yksiselitteistä määritelmää, vaan termiä usein sovelletaan käytettävän kontekstin mukaan siten, että reuna-alue rajautuu kontekstissa esiintyvien toimijoiden mukaan edellä mainitulle välille. Esimerkiksi mobiiliverkon tukiasemien yhteyteen rakennettua reunajärjestelmää käsiteltäessä, reunalla tarkoitetaan ainoastaan reunajärjestelmän asiakaslaitteita palvelevien osien muodostamaa vyöhykettä. Kuten jo aiemmin mainittu, reunan keskeisenä etuna muihin palveluihin voidaan pitää reunapalveluiden ja asiakaslaitteen välisen viiveen vähäisyyttä. Yleisenä nyrkkisääntönä reunalle voidaankin pitää verkkoyhteyksien viivettä suhteessa muuhun internettiin, koska reuna-alueella viiveiden tulisi siis olla muuta internettiä nopeampia. Toisin sanoen reunan palveluiden tulisi sijaita lähempänä kuin pilvessä sijaitsevien palveluiden.

Reunasolmu Tämän tutkielman kontekstissa reunasolmulla (mobile edge host) tarkoitetaan yksittäistä reunalaskentaa tarjoavaa entiteettiä[ETSI, 2016b]. Reunasolmu -termillä viitataan reunasolmun fyysiseen laitteistoon ja reunasolmun toiminnalliseen kokonaisuuteen. Reunasolmu sisältää reunasovelluksien suorittamiseen tarvittavat resurssit, joita ovat laskenta, tallennustila ja verkkoyhteydet. Reunasolmu voi koostua esimerkiksi mobiilitukiaseman ja palvelinlaitteiston muodostamasta kokonaisuudesta. Reunasolmun toiminnallinen kokonaisuus sisältää erinäisiä toimintoja, joiden tehtävänä on mahdollistaa reunasovelluksien suorittaminen. Tällaisia ovat muun muassa tietoliikenteen reitittäminen ja virtualisointi-alustan tarjoaminen, sekä sen hallinnointi. Myös seuraavassa kappaleessa käsiteltävä reuna-alusta kattaa osan reunasolmun toiminnoista.

Kuten aiemmin mainittu, reunajärjestelmä koostuu joukosta reunasolmuja, jotka ovat maantieteellisesti hajautettuja. Reunasolmut siis eroavat toisistaan vähintään sijainnin perusteella, mutta voivat erota myös käytettävissä olevien resurssien osalta. Resurssien osalta reunasolmu voi olla mitä tahansa vähäisillä laskenta ja tallennus resurssilla varustetun WiFi-tukiaseman ja kokonaisen palvelinklusterin väliltä. Reunasolmun sijaintiin vaikuttaa käytössä oleva reuna-arkkitehtuuri. Reunan rakennetta ja reunasolmujen sijaintia käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Reuna-alusta Reuna-alusta (Edge platform) on ohjelmistotason toimija. Se tarjoaa rajapinnan reunasovelluksien suorittamista varten[ETSI, 2016b]. Toisin sanoen se siis tarjoaa reunasovelluksille toimintaympäristön. Reuna-alustan tehtävät eivät rajaudu ainoastaan yksittäiseen reunasolmuun, vaan sen lisäksi se hoitaa hallinnollisia tehtäviä kuten tietoliikenteen ohjausta. Lisäksi reuna-alustan tehtäviin voidaan lukea reunasovelluksia suorittaviin virtuaalikoneisiin liittyvät hallinnolliset toimet. Esimerkkinä reuna-alustan tehtävistä on kappaleessa 4.1 esiteltävä virtuaalikoneiden live migraatio reunasolmulta toiselle. Reunasovelluksien lisäksi reuna-alusta voi itsessään tarjota palveluita, jotka eivät suoranaisesti ole reunasovelluksia vaan esimerkiksi nopea kommunikaatioväylä laitteelta-laitteelle (machine-to-machine), jota voi käyttää esimerkiksi ajoneuvojen väliseen kommunikointiin. Koska reuna-alustan tehtäviin kuuluu hallinnolliset toimet, voidaan sen ajatella laajentuvan myös reunasolmun ulkopuolella sijaitseviin hallinnosta vastaaviin entiteetteihin.

Reunasovellus Reunasovelluksella (Edge application) tarkoitetaan yksittäistä reunasolmulla suoritettava ohjelmistoa [ETSI, 2016b], jonka kuluttajana voi toimia asiakaslaite tai toinen reunasovellus. Reunasovellus ei ota kantaa millaista palvelua sillä tuotetaan ja sen rajoitteet asettaa pääasiassa käytössä oleva reuna-alusta.

Reunasovelluksen tuottama palvelu voi olla tyypiltään yhteiskäyttöinen

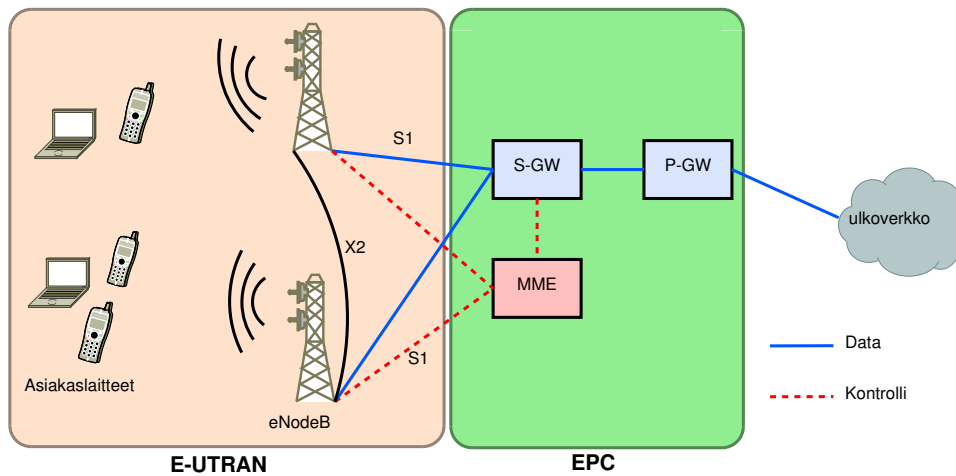
tai käyttäjäkohtainen, esimerkiksi käyttäjäkohtainen virtuaalikone johon käyttäjä voi ottaa etäyhteyden. Esimerkki yhteiskäyttöisestä reunasovelluksesta olisi pelipalvelin, jota voivat käyttää reunasolmun lähistöllä olevat pelaajat.

Reunalaskennan tyypit Reunalaskennan tyyppejä ovat etälaskenta (offloading) ja asiakaslaitetta tukevat erilliset reunapalvelut. Arkkitehtuuritasolla reunalaskennan tyyppiin ei oteta juurikaan kantaa. Jotkin suunnittelupäätökset voivat kuitenkin vaikuttaa siihen millaisia reunalaskennan tyyppejä reunajärjestelmä lopulta tukee tai painottaa. Etälaskennalla tarkoitetaan työyksiköiden siirtämistä ulkoiselle laskentaa suorittavalle instanssille, joka palauttaa asiakaslaitteelle laskennan lopputuloksen. Reunajärjestelmässä suoritettava etälaskenta voidaan jakaa kahteen alakategoriaan: kokonaan reunalla suoritettaviin ja osittain reunalla suoritettaviin sovelluksiin[Mach and Becvar, 2017]. Kokonaan reunalla suoritettava laskenta on tyypiltään sellaista, että sitä ei voi jakaa useamman instanssin suoritettavaksi. Tällöin vaihtoehdoksi jää suorittaa laskenta kokonaan paikallisesti tai siirtää se reunasolmulle suoritettavaksi. Osittainen etälaskenta on vaihtoehto sovelluksille, jotka on mahdollista pilkkoa suoritettaviin työyksikköihin. Sovelluksen työyksiköt jakautuvat usein niihin jotka on mahdollista siirtää reunalle suoritettavaksi, sekä niihin joita ei ole mahdollista siirtää. Esimerkiksi valokuvan ottaminen on työyksikkö, jota ei ole mahdollista tehdä muuten kuin paikallisesti [Mach and Becvar, 2017]. Päätös etälaskennan tekemistä on riippuvainen laskennan tavoitteesta. Tavoitteina voi olla esimerkiksi asiakaslaitteen virransäästön maksimointia tai laskennan suorituksen keston minimointia. Reunapalvelu puolestaan on asiakaslaitteella suoritettavan sovelluksen toimintaa tukeva palvelu. Sen voi ajatella esimerkiksi pelipalvelimeksi, joka suorittaa pelimekaniikan simuloinnin ja asiakaslaitteelle jää tehtäväksi ainoastaan visuaalisen representaation esittäminen.

2.2.3 Pilvi

[Armbrust et al., 2010] määrittelevät artikkelissan pilven. Pilvellä viitataan sekä pilvessä tuotettaviin palveluihin, että itse järjestelmään, pilvi-alustaan, joka mahdollistaa palveluiden tuottamisen. Artikkelin mukaan pilven tuottamisen yhtenä keskeisimmistä mahdollistajista on toiminut edullisille sijainnille rakennetut suuret tietokonekeskukset. Toisin sanottuna pilvipalvelut tuotetaan tietokonekeskuksissa, jotka ovat keskitettyjä ja sijaitsevat kauempana asutuksesta.

Keskeinen osa pilvi paradigmaa on myös tapa jolla palveluita tuotetaan. Pilvi-alusta tarjoaa asiakkailleen mahdollisuuden skaalata palveluitaan näennäisesti äärettömyyksiin. Tämän lisäksi aika, jossa käytössä olevien resurssien lisäys tai poisto voidaan tehdä on huomattavasti lyhyempi, verrattuna perinteiseen tietokonekeskukseen jossa palvelun tuottaja omistaisi itse laitteiston.

Kuva 3: Yksinkertaistettu LTE-tyyppisen mobiiliverkon rakenne.

Tässä tutkielmassa pilvellä viitataan kuitenkin enemmänkin järjestelmän rakenteeseen ja sijaintiin, kuin palveluiden tuottamiseen käytettävään malliin.

Reunan ei ole tarkoitus korvata pilvää, vaan täydentää sitä. Myöskään pilven ja reunan välinen raja ei ole tarkka. Tässä tutkielmassa pilvellä tarkoitetaan suhteessa reunaa kaumpana sijaitsevia palveluita. Pilvi ulottuu verkon ytimestä kohti asiakaslaitetta ja saattaa olla osittain päällekkäin reunan kanssa. Kuten aiemmin mainittu, reuna lähestyy verkon ydintä asiakaslaitteen suunnasta.

Pilven ja reunan väliin mahtuu vielä yksi paradigma, nimittäin sumu (fog computing). Sumun tavoitteet ovat samankaltaisia kuin reunan. Sumun tavoitteita ovat muun muassa pienet viiveet, maantieteellisesti hajautettu rakenne ja langattomien laitteiden palvelu [Bonomi et al., 2012]. Sumun on tarkoitus olla hieman kuten pilvi, mutta hajautetumpana ja huomattavasti lähempänä käyttäjää. Reunaan verrattuna sumu on hieman kuin reuna, joka on viety kauemmaksi verkonreunasta. Sumua ei käsitellä tämän enempää tässä tutkielmassa, vaan keskitymme lähempänä reunaa sijaitsevaan laskentaan.

2.2.4 Mobiiliverkko

Tässä tutkielmassa käsiteltävät reuna-arkkitehtuurit sisältävät yhdistävänä tekijänä tavoitteen toimia mobiiliverkon yhteydessä. Täten reuna-arkkitehtuurien suunnittelupäätöksiä tarkasteltaessa on tarpeen ymmärtää mobiiliverkon osat yleisellä tasolla. Yksinkertaisuuden vuoksi tämän tutkielman puitteissa mobiiliverkoksi oletetaan LTE:n mukainen arkkitehtuuri, joka koostuu E-UTRAN tyyppisestä radioverkosta ja EPC tyyppisestä runkoverkosta. Seuraavaksi käydään läpi mobiiliverkon arkkitehtuurin tämän tutkielman

kannalta merkitykselliset osat ja toiminnot.

Korkealla tasolla tarkasteltuna mobiiliverkko koostuu kahdesta osiosta: radioverkosta ja runkoverkosta. 3GPP kehittämässä LTE standardissa radioverkon sisältävä osuus on nimeltään E-UTRAN (Evolved UMTS Terrestrial Radio Access Network) ja runkoverkon osuus on nimeltään EPC (Evolved Packet Core). E-UTRAN ja EPC väliset yhteydet on kuvattu kuvassa 3.

E-UTRAN tehtävänä on toimia rajapintana asiakaslaitteen ja EPC:n välillä. E-UTRAN sisältää verkon puolella pääasiallisena toimijana eNodeB (Evolved nodeB) tyyppisiä tukiasemia [ETSI, 2017a]. Tukiasemista on olemassa muutamia erilaisia variaatioita olemassa, mutta tässä tutkielmassa käsitellään ainoastaan perustapausta. Tukiasema on asiakaslaitetta lähimpänä sijaitseva funktionaalinen verkon osa ja sen seurauksena se on houkutteleva kohde reunalaskennan ratkaisuille. Tietoliikenteen näkökulmasta tukiaseman voi ajatella *reunan* viimeisenä etappina ennen asiakaslaitetta.

eNodeB tarjoaa asiakaslaitteiden suuntaan radioyhteyden. EPC:n suuntaan eNodeB:t ovat yhteydessä S1 rajapinnan avulla. Lisäksi eNodeB:t voivat olla toisiinsa yhteydessä X2 rajapinnan kautta. S1:stä käytetään eNodeB:n ja EPC:n väliseen kommunikointiin. Tämä sisältää sekä hallinnollisen viestinnän, että asiakkaan tietoliikenteen kuljettamisen. X2 rajapintaa puolestaan käytetään tukiasemien väliseen kommunikointiin. eNodeB välisten X2 yhteyksien tavoitteenä on nopeuttaa tukiasemien välistä kommunikaatiota, esimerkiksi handoverin yhteydessä tehtävää asiakaskontekstin siirtoa varten [Nohrborg, 2017]. Handoverilla tarkoitetaan asiakaslaitteen radioyhteyden siirtoa toiselle tukiasemalle. Handover käsitellään tarkemmin kappaleessa 4.1.

Mobiiliverkon runkona toimiva EPC koostuu useista loogisista komponenteista. Tämä siis tarkoittaa että toiminnallisuudet voivat fyysisesti sijaita samassa laitteessa. Tässä tutkielmassa on tarpeen ymmärtää perusteet seuraavista alikomponentista: MME (Mobility Management Entity), S-GW (Serving Gateway) ja PDN GW (P-GW, Packet data network gateway) [ETSI, 2016a].

- **S-GW** eli palveluyhdyskäytävä toimii asiakaslaitteen EPC:n sisäisenä kiintopisteenä. S-GW reitittää asiakaslaitteen liikennettä P-GW:n ja E-UTRAN välillä.
- **P-GW** eli pakettiverkon yhdyskäytävä tehtävänä on toimia asiakaslaitteen ja mobiiliverkon ulkopuolisten IP-verkkojen yhteyspisteenä.
- **MME** on EPC:n hallinnollinen entiteetti joka vastaa muun muassa asiakaslaitteen tunnistamisesta ja handoveriin liittyvistä toimista EPC:n sisällä. Toisin kuin S-GW ja P-GW, MME ei käsittele asiakaslaitteiden tietoliikennettä.

[Firmin, 2017]

Mobiiliverkossa käytävä kommunikaatio voidaan jakaa kahteen kerrokseen: kontrollikerrokseen ja tietoliikennekerrokseen. Kontrollikerroksella välitettävät viestit ovat tarkoitettu hallinnollisiin toimitoihin mobiiliverkon sisällä. Tietoliikennekerros välittää pääasiassa asiakkaan tietoliikennettä internetin ja asiakaslaitteen välillä.

2.3 Reuna-arkkitehtuuri

Tässä tutkielmassa käsiteltävät arkkitehtuurit koostuvat oletusarkkitehtuurin (framework) tai suunnittelumallin (design model) tyylistä arkkitehtuurikuvauksista. Oletusarkkitehtuuri jakaa järjestelmän jonkin tehtävän toteuttaviin kokonaisuuksiin, kuten komponentteihin ja moduuleihin [Tuovinen, 2017b]. Suunnittelumallit puolestaan kuvaavat tarkemmin järjestelmän komponentteja, sekä niiden toimintoja. Suunnittelumallit ovat kuitenkin ainoastaan osajoukko suunnittelupäätöksistä [Tuovinen, 2017a], joten ne jättävät osan päätöksistä toteuttajalle. Lisäksi suunnittelumallit kuvaavat järjestelmää ainoastaan jollain tietyllä abstraktiotasolla ja koko järjestelmän kattavaan kuvaamiseen tarvittaisiin useita sisäkkäisiä ja hierarkisia suunnittelumalleja. Tämän tutkielman yhteydessä läpikäytävät arkkitehtuurit ovat, ETSI:n referenssiarkkitehtuuria [ETSI, 2016b] lukuunottamatta, korkean tason luonnehdintoja järjestelmän ja sen osien toiminnasta, jossain tietyssä ympäristössä. Toisin sanoen nämä arkkitehtuurit ovat osajoukko kaikista suunnittelupäätöksistä.

Reuna-arkkitehtuurissa toiminnalliset osat on jaettu loogisiin kokonaisuuksiin, eli tehtävien mukaan kasattuihin komponentteihin. Reuna-arkkitehtuurit asettavat rajoitteita myös toimintojen fyysiselle sijoittumiselle, jolloin osa toimijoista on jaoteltu fyysisiin komponentteihin. Joskin kappaleessa 3.3 esiteltävä NFV tekee toimintojen fyysisestä sijoittumisesta dynaamisempaa ja vähemmän fyysiseen sijaintiin sidonnaista. Kappaleessa 2.2.2 käsiteltyjen reunan keskeisten käsitteiden mukaan tässä tutkielmassa reuna-arkkitehtuurit keskittyvät reunasolmun ja reuna-alustan toiminnalliseen määrittelyyn. Tämän lisäksi reunajärjestelmää käsitellään alijärjestelmänä, eli osana suurempaa kokonaisjärjestelmää, joka koostuu muun muassa mobiiliverkosta. Reuna-arkkitehtuurit eivät siis ota kantaa reunasovelluksien toimintaan.

3 Mahdollistavat teknologiat

Seuraavaksi käsitellään reunalaskennan mahdollistavat teknologiat SDN, NFV ja virtualisointi. Tähän esiteltäväksi valittujen teknologioiden joukko perustuu tämän tutkielman luvussa 6 esitettyjen arkkitehtuuriratkaisujen yhteydessä esiintyneisiin teknologioihin. Edellä mainittujen teknologioiden lisäksi reunalaskentaa käsittelevien julkaisujen yhteydessä on esitetty myös muita teknologioita kuten verkon viipalointi (network slicing) [Taleb et al., 2017], jonka käsittely sivuutetaan tämän tutkielman yhteydessä.

3.1 Virtuaalikoneet ja kontit

Virtualisoinnilla tarkoitetaan tietokoneohjelmiston suorittamista ohjelmallisesti toteutetun rajapinnan päällä. Toisin sanoen virtualisointi erottaa suoritettavan ohjelmiston suorittavasta laitteistosta. Usein virtualisoitava ohjelmisto on kokonainen käyttöjärjestelmä, jolloin suoritettavaa instanssia kutsutaan virtuaalikoneeksi. Virtualisointi mahdollistaa laitteiston resursien jakamisen useamman toisistaan erillään olevan virtuaalikoneen kesken. Juurikin resurssien jakamisen mahdollisuus yhdessä palvelinlaitteiston suorituskyvyn kasvun kanssa on johtanut virtuaalikoneiden käytön yleistymiseen palvelinsaliympäristössä.

Virtuaalikoneen ja laitteiston välillä toimivaa ohjelmistoa kutsutaan hypervisoriksi. Hypervisorin pääasiallinen tehtävänä on tarjota rautatason resursseja virtuaalikoneiden käytettäväksi. Yksi hypervisorin tehtävistä on virtuaalikoneiden luominen. Sen avulla voidaan määrittää virtuaalikoneen käytössä olevat resurssit, esimerkiksi virtuaalikoneen käytettävissä olevan muistin tai prosessorien määrä. Hypervisorilla on myös monia muita toiminnallisuuksia, joita ei tässä tutkielmassa käydä läpi tämän enempää.

Virtuaalikoneet ovat vahvasti esillä reunalaskenta-arkkitehtuurien yhteydessä. ETSI:n reunalaskennan referenssiarkkitehtuurissa [ETSI, 2016b] virtuaalikoneet esitetään reunapalvelun tuottamisen välineenä ja Taleb et al. [Taleb et al., 2017] esittävät kirjallisuuskatsauksessaan virtuaalikoneet yhdeksi reunalaskennan mahdollistavista teknologioista. Virtuaalikoneiden dynaamisuus verrattuna tavallisesti suoritettavaan ohjelmistoon on reunalaskennan näkökulmasta haluttu ominaisuus. Virtuaalikoneet tarjoavat myös helpon tavan jakaa reunasolmun resursseja usean toisistaan erillisen palvelun välillä. Toisena etuna on virtuaalikoneiden vahva eristys muusta järjestelmästä ja muista virtuaalikoneista.

Virtuaalikoneet eivät aseta rajoitteita tarjottavan palvelun tyyppille ja niiden avulla onkin mahdollista tarjota monia erilaisia palvelumalleja. Yksi ehdotetuista palvelumalleista on käyttäjäkohtaisen virtuaalikoneet [Satyanarayanan et al., 2009, Wang et al., 2015].

Tulevissa kappaleissa perehdytään tarkemmin virtuaalikoneiden hyödyntämistä osana reunapalveluita. Kappaleessa 4.1 käsitellään virtuaalikoneiden siirtelyä suoritustaitteistolta toiselle, ilman että itse järjestelmän suorittamista tarvitsee keskeyttää siirron ajaksi. Kappaleessa 6.1 käsitellään cloudletiksi nimettyä virtuaalikoneisiin pohjautuvaa reunapalvelun tuottamisjärjestelmää.

3.2 Software-defined networking

Perinteinen tietoliikenneverkko koostuu joukosta erikoistuneista verkkolaitteista. Tällaisia laitteita ovat esimerkiksi kytkin, palomuuuri ja reititin. Näiden laitteiden joukko muodostaa hajautetun rakenteen, jossa jokainen laite täytyy

konfiguroida erikseen. Laitevalmistajat tarjoavat hallinnointityökaluja, joiden avulla valmistajan omia laitteita on mahdollista konfiguroida suljettua rajapintaa käyttäen. Verkkoinfrastruktuurin hallintaa kuitenkin vaikeuttaa eri laitteiden konfiguraatioiden erilaisuus, sekä puute kokonaisvaltaiselle ohjelmalliselle konfiguroitavuudelle. Tästä johtuen verkkoon tehtävät muutokset ovat työläitä ja riskialttiita [Kreutz et al., 2015].

Perinteisessä tietoliikennelaitteistossa tiedonvälityskerros ja kontrollikerros ovat tiukasti toisistaan riippuvaisia. Tiedonvälityskerroksella tarkoitetaan itse tietoliikennepakettien välittämiseen käytettävää kerrosta, eli tietoliikennettä ohjaavia laitteistoja. Kontrollikerroksella tarkoitetaan tietoliikenteen reitittämiseksi käytettävää logiikkaa, kuten esimerkiksi reititystauluja. Kontrollikerros on siis tällä hetkellä hajautettuna laitteiston mukana ympäri verkkoa. Tästä johtuen verkko on usein hyvin staattinen ja muutokset kankeita.

SDN (Software-defined networking) eli ohjelmallisesti määritetty verkko on yleistynyt paradigma verkkoympäristöissä. SDN on ratkaisu, jossa tiedonvälitys- ja kontrollikerros on erotettu toisistaan. SDN:ssä ei ole erikoistunutta verkkolaitteistoa vaan nykyinen tiedonvälitykseen käytetty laitteisto korvattaisiin yleisillä reitittävillä laitteilla¹. Kontrollikerroksen toiminnasta vastaa SDN Controller. Se on loogisesti keskitetty entiteetti, joka vastaa näiden reitittävien laitteiden ohjaamisesta.

SDN Controllerin ja reitittävän laitteiston välille oletetaan hyvin määritelty rajapinta, jonka kautta reitittäviä laitteita voidaan hallita [Kreutz et al., 2015]. SDN siis toteuttaa *Separation of Concerns* -periaatetta jakamalla verkon reititysmäärittelyjen konfiguroinnin ja itse laitteistopohjaisen toteutuksen omiin osiinsa. SDN Controller tarjoaa rajapinnan ylöspäin ohjelmalliselle verkkokonfiguroinnille ja hoitaa sääntöjen tulkkaamisen alaspäin. OpenFlow on yksi tunnetuimmista SDN Controllerin ja verkkolaitteiden välisestä protokollasta².

Tarve SDN pohjaisille ratkaisuille kumpuaa jo aiemmin mainitusta konfiguraation työläydestä ja dynaamisuuden tarpeesta. Esimerkiksi virtuaalikoneiden käytön yleistyessä tarve verkon ohjelmalliselle hallittavuudelle on kasvanut [Jammal et al., 2014]. Virtuaalikoneiden sijainti verkossa ei välttämättä ole kiinteä, vaan virtuaalikone saattaa siirtyä esimerkiksi migratoinnin seurauksena. Virtuaalikoneita saattaa tulla ja poistua verkosta. Perinteisessä verkkoympäristössä esimerkiksi MAC osoitetaulujen päivittäminen saattaa aiheuttaa yhteyshäiriöitä palvelimeen [Jammal et al., 2014]. SDN pohjaisia ratkaisuja on jo olemassa, mutta niiden käyttö ei vielä ole korvannut perinteisiä verkkolaitteita.

¹Reitittämällä tarkoitetaan tässä yhteydessä pakettien ohjausta ja välitystä yleisessä mielessä

²<https://www.opennetworking.org/software-defined-standards/specifications/>

3.3 Network Function Virtualization

NFV (Network function virtualization) lähtee liikkeelle ongelmasta, jossa nykyisen verkkolaitteiston käyttöikä on lyhyttä ja toiminnot ovat hajautettuina useisiin proprietary (omisteisiin?) laitteisiin [ETSI, 2012].

NFV:n tarkoituksena on eriyttää verkkolaitteisto ja verkkotoiminnot. Tämä toteutuisi siten, että erillistä verkkolaitteistoa ei enää tarvittaisi ja nykyisten verkkolaitteiden toiminnallisuudet toteutettaisiin tavallisella palvelinlaitteistolla ohjelmatasolla. Periaate on hyvin samankaltainen kuin perinteisten palvelimien siirtyminen virtuaalikoneita hyödyntävään ympäristöön. Virtualisoidulla verkkotoiminnallisuudella (jossain yhteyksissä VNF, Virtualized network function) tarkoitetaan ohjelmallisesti toteutettua verkkotoimintoa. Tämä mahdollistaa verkkotoiminnallisuuksien suorittamisen tavallisella palvelinlaitteistoilla hyprvisorin päällä.

Verkkotoimintojen toteuttaminen virtuaalisina, mahdollistaisi useamman toiminnon sijoittamisen samaan laitteistoon. Tämä ainakin teoriassa mahdollistaisi myös paremman skaalautuvuuden. Myös verkkotoiminnallisuuksien käyttöönotto helpottuu mikäli erillisen laitteiston asennusta ei tarvita. Virtuaalisten verkkotoimintojen avulla on myös mahdollista säästää kaappitilaa, sekä pienentää sähkönkulutusta [Nguyen and Cheriet, 2016].

NFV on soveltuva mille tahansa data-tason prosessoinnille ja kontrolloitavan toimintoille [ETSI, 2012]. NFV siis soveltuu toteutustavaksi monille erilaisille verkkoitoinnille mobiiliverkoissa ja perinteisissä tietoliikenneverkoissa. Esimerkkeinä käyttökohteista ETSI:n NFV whitepaperissä on esitetty muunmuassa reitittimet, palomuurit, kuormantasaajat, eNodeB:t ja MME:t. ETSI on pohtinut NFV:n laajamittaisen käyttöönoton mahdollisuuksia 5G-verkkoingrastruktuurissa ja mainitsee reunalaskennan yhtenä sen käyttötapauksena [ETSI, 2017b].

Yksi NFV:hen pohjautuvista ideoista on C-RAN (Cloud Radio Access network), joka pyrkii virtualisoimaan tukiasemat. Käytännössä tukiaseman fyysiseen sijaintiin viettäisiin kuituyhteys ja RRH (Remote radio head). RRH sisältää radiosignalointiin tarvittavan laitteiston, sekä laitteiston joka muuttaa radion ja kuituyhteyden välillä olevaa tietoliikennettä analogisen ja digitaalisen muodon välillä. Kuituyhteys välittää signaalin virtualisoidulle BBU:lle (Baseband Unit), joka hoitaa kaikki tukiaseman digitaaliset toimet.[?]. Kappaleessa ?? esitellään reuna-arkkitehtuuri joka rakentuu C-RAN tyyliin verkkoon.

Mobiiliverkossa toimivan reunalaskennan näkökulmasta NFV:n potentiaali on ilmeinen. Jos suurin osa mobiiliverkon toiminnoista voitaisiin virtualisoida ja siirtää tavalliselle palvelinlaitteistolle, voisi reunalaskentaa suorittaa samalla laitteistolla, eikä se vaatisi erillistä laitteistoa omille toiminnoilleen. NFV:n haasteena on toteutuksien puute.

4 Ominaisuudet/Suunnittelupäätökset

Reunalaskennan keskeisin tarkoitus on laskennan siirtäminen reunalla toimivalle reunalaskentaklusterille. Reunaa voidaan lähestyä pilven ja käyttäjälaitteiden puolelta. Käyttäjälaitteiden, kuten älypuhelimien laskentateho on suhteellisen heikkoa, lisäksi ne ovat akkuvirrasta riippuvaisia. Mobiililaitteen käyttöajan pidentämiseksi voidaan pyrkiä tekemään mahdollisimman vähän akkuakuluttavaa laskentaa paikallisesti, siirtämällä sitä reunalaskentaklusterille (Etsi se lähde jossa verrataan tietokoneita ja mobiililaitteita - eroa oli yhden kertaluokan verran). Esimerkiksi verkkoliikenne mobiililaitteen ja kohdepalvelimen välillä on merkittävä viive toisi reunaklusteri palvelun huomattavasti lähemmäksi ja pienentäisi viivettä palvelussa. Viiveen pienemisen seurauksena monet reaaliaikaisuutta tai nopeaa reagointia vaativat palvelut ovat mahdollisia. Lisäksi verkon viiveestä tai ruuhkasta johtuen, mobiililaitteella on usein huomattavasti nopeampi yhteys fyysisesti lähelle itseään verra

Lisäksi pilven tai konesalien suunnasta asiaa lähestyttäessä runkoverkko tukkeutuu. Siirtämällä osan palveluvastuusta reunalle, runkoverkon rasitteen tulisi ainakin periaatteessa pienentyä.

4.1 Live migraatio

Tarkista käsitelläänkö myös tapaus jossa virtuaalikonetta ei liikuteta vaan ainoastaan varmistetaan yhteyden säilyminen?

Live migraatio, eli suorituksen aikanen siirto, tarkoittaa ohjelman tai virtuaalikoneen siirtämistä laitteistolta toiselle, siten että ohjelman tai virtuaalikoneen käyttö ei keskeydy. Useimmiten tällaista toiminnallisuutta käytetään palvelinkeskuksissa virtuaalikoneiden siirtelyyn. Palvelinkeskuksissa siirtämiseen käytetään nopeita sisäisiä yhteyksiä, jolloin tiedon siirtoon käytettävät väylät ovat nopeita. Syitä live migraation suorittamiseksi on muutamia. Perinteisessä palvelinympäristössä live migraation syinä ovat virrankulutuksen optimointi, kuorman tasaaminen tai fyysisen laitteiston huoltoon ottaminen [Soni and Kalra, 2013].

Reunalaskentaan sovellettuna live migraation tehtävänä on laskentaa tai palvelua suorittavan virtuaalikoneen siirtäminen reunasolmujen välillä. Syyt joiden vuoksi reunalaskentaympäristössä tehdään live migraatiota koskevat pääasiassa asiakaslaitteen liikkumista verkossa, jolloin virtuaalikone siirretään asiakslaitetta lähimpänä olevalle reunasolmulle. Reunalaskentaa suoritettaessa voi myös tulla tilanne, jossa laskentaa suorittavalla reunasolmulla ei ole resursseja laskennan suorittamiseksi. Tällöin asiakkaan virtuaalikone joudutaan siirtämään toiselle reunasolmulle, jolla on enemmän resursseja.

Handover/handoff

Virtuaalikoneille tehtävän live migraation ja mobiiliverkossa suoritettavan handoverin ideat ovat samankaltaisia. Handoverilla tarkoitetaan asiakaslaitteen yhteyden siirtämistä tukiasemalta toiselle tukiasemalle. Handover tehdään yleensä tilanteessa, jossa asiakaslaite on liikkunut mobiiliverkossa siten että se on lähempänä toista tukiasemaa. Handover voidaan myös tehdä mikäli tukiasema on ruuhkautunut. [?] LTE:ssä yhteys on tyypiltään tunnelimainen ja handoverissa tunnelin toinen pää siirretään toiselle tukiasemalle. Yhteyden siirron alkaessa tukiasema välittää kohteena olevalle tukiasemalle asiakaslaitetta koskevat tilatiedot. Kun tilatiedot on välitetty, asiakaslaitteen ja tukiaseman välinen yhteys katkaistaan ja asiakaslaite muodostaa yhteyden uudelle tukiasemalle. Asiakaslaitteen tietoliikennettä puskuroidaan S-GW:n toimesta sillä välin kun yhteys on katkaistuna. Yleensä handover on niin nopea toimenpide, että laitteen käyttäjä ei sitä huomaa. Handover on nopea toimenpide koska sen aikana siirrettävän tiedon määrä on vähäinen ja se koostuu pääasiassa erilaisista asiakaslaitteen ja tunneleiden tunnisteista.

Live migraation toiminta

Live migraatiossa virtuaalikone siirretään palvelimelta toiselle palvelimelle, ilman että virtuaalikoneen käyttö keskeytyy. Perinteinen live migraatio on toteutettu siten, että virtuaalikoneen suoritustilan eli prosessorin tilan ja muistin siirretään toiselle palvelimelle.

Siirtäminen suoritetaan iteraatioittain siten, että ensimmäisellä iteraatiolla kaikki muistisivut siirretään kohdelaitteelle. Seuraavilla kierroksilla lähtölaitteelta siirretään vain ne muistisivut joille on tapahtunut muutoksia edellisen siirron alkamisen jälkeen. Tätä jatketaan kunnes muutoksia sisältävien muistisivujen määrä ei vähene iteraatioittain. Tässä vaiheessa lähtöpisteenä oleva virtuaalikone pysäytetään ja loput virtuaalikoneen muistisivut ja tilatiedot siirretään kohdelaitteelle. Tämän jälkeen virtuaalikone käynnistetään uudessa sijainnissa.

Live migraatioon liittyy myös erilaisia optimointeja ja lähestymistapoja joita ei tässä tutkielmassa sen tarkemmin avata. Konesali ympäristössä on myös yleistä että varsinaista tallennustilaa ei ole tarpeen siirtää, koska se on toteutettu levypalvelimen avulla, jolloin ainoastaan yhteys täytyy siirtää. Mikäli näin ei ole, myös tallennustila tulee siirtää laitteelta toiselle.

Live migraation suorituskkyä mitataan seuraavilla metriikoilla [Soni and Kalra, 2013]:

- Migraation kesto: Aika joka kuluu migraation suorittamiseen
- Katkon kesto: Aika jona palvelut eivät käytettävissä
- Siirretyn datan määrä: Migraatiosta aiheutuva tietoliikenteen määrä
- Migraation yleisrasite: Paljonko migraatio vie järjestelmän resursseja

- Suorituskyvyn alentuma: Siirrettävän virtuaalikoneen suorituskyvyn heikentyminen siirron aikana

Näistä kolme ensimmäistä ovat keskeisimpiä [Farris et al., 2017]. Tavoitteena perinteisessä live migraatiossa on mahdollisimman lyhyt käyttökatko. [Ha et al., 2015]

Reunalaskennassa

Reunalaskentaympäristössä suoritettavan live migraation toiminnallisuus on pääpiirteittäin sama kuin edellä kuvattu. Reunalaskennassa live migraatiolla viitataan asiakaslaitteen käyttämän palvelun tai ohjelmiston suoritusajakaista siirtämistä reunasolmulta toiselle. Tavoitteena on usein reunalaskennan siirtäminen asiakasta lähempänä sijaitsevalle reunasolmulle. Reunalla tehtävän live migraation keskeisenä erona palvelinsaliympäristöön on juurikin suoritusympäristö.

Päällimmäisenä erona on palvelinsaleissa tehtävään migraatioon on käytettävien yhteyksien nopeus. Reunasolmujen väliset yhteydet ovat oletettavasti hitaampia ja nopeus saattaa vaihdella [Ha et al., 2017]. Hitaat yhteyden johtavat pitkään siirtoaikaan, joka puolestaan johtaa pidempään käyttökatkoon ja täten palvelun laadun heikkenemiseen. Siirtoaajan minimoimiseksi on siis pyrittävä pitämään siirrettävän datan määrä mahdollisimman pienenä.

Palvelinsaleja ja reunalaskentaympäristöä erottaa myös se, että palvelinsaliympäristössä virtuaalikoneiden live migraatiot voidaan pääsääntöisesti tehdä koordinoitusti ilman tiukkoja aikarajoitteita. Reunalaskentaympäristössä migraatiopäätös perustuu usein johonkin ulkoiseen tapahtumaan. Todennäköisintä onkin että migraatiopäätös tehdään samankaltaisin perustein kuin edellä esitelty handover. Keskeisin syy migraatiolle oletettavasti on asiakaslaitteen liikkuminen verkossa. Asiakaslaitteiden liikkumiseen pohjautuva migraatio yhdistettynä heikkoihin tietoliikenneyhteyksiin on kuitenkin ongelmallinen. Voidaan esimerkiksi kuvitella tilanne jossa aamulla kaupungin keskustaan saapuvat työmatkailijat aiheuttavat "migraatiotulvan", joka ruuhkauttaa reunasolmujen käytössä olevat tietoliikenneyhteydet.

Lähes kaikki läpikäydyt reunalaskenta-arkkitehtuurit tiedostivat tarpeen laskennan migraatiolle, mutta kovin monessa sen tarkempaa toiminnallisuutta ei määritetty. Cloudletit ovat yksi tunnetuimpia reunasolmujen välisten migraatioiden ratkaisumalleja. Cloudlettien live migraatio ratkaisuja on käsitelty tarkemmin tulevassa kappaleessa 6.1. MobiScud:n yhteydessä käytettiin Xen hyperviisorin migraatiotoiminnallisuutta suoraan sovellettuna reunalaskentaympäristöön [Wang et al., 2015].

4.2 Integraatio mobiiliverkkoihin

Tarkista onko käsitelty myös niin että laitteistovaatimukset tulevat esiin. Esimerkiksi vaatiiko reunalaskennan toteuttaminen

erikoisvalmisteisia laitteita vai selvittääkö tavallisilla palvelimilla?

Useat reunalaskentaan liittyvät arkkitehtuurit on suunniteltu integroitaviksi osaksi mobiiliverkkoa. Motivaatio on ilmeinen, koska lähes kaikki mobiiliverkossa toimivat laitteet kuuluvat reunalaskennan kohderyhmään. Reunalaskentatoiminnallisuutta lisättäessä olemassa olevaan järjestelmään, yhdeksi suurimmista tekijöistä tulee hinta. Kuten aiemmin mainittu, mobiiliverkon laitteisto on usein suljettu, eikä siihen välttämättä ole mahdollista tehdä muutoksia tai laajennoksia. Tämä tarkoittaa että ainakin osa olemassa olevasta laitteistosta jouduttaisiin korvaamaan uudella, mikäli reunalaskentatoiminnallisuus halutaan lisätä. Tämän vuoksi on esitetty tekniikoita joiden avulla laitteiston uusimiselta voidaan välttyä, tai ainakin minimoida korvattavan laitteiston määrä. Yksi erottavata tekijä on reunalaskentaratkaisun sidonnaisuus mobiiliverkkoon. Tämä tarkoittaa että löyhästi sidonnaisten ratkaisujen tuottajana voi jokin kolmas osapuoli, mutta yleisesti tämä myös tarkoittaa että reunapalvelu tuotetaan kauempana reunasta. Jokaisessa ratkaisussa on siis hyvät ja huonot puolensa.

Reunajärjestelmien tapa integroitua osaksi mobiiliverkkoa on jaettu tässä tutkielmassa kolmeen eri pääryhmään

- **Suorat integraatiot** sisältävät uusien toimintojen lisäämistä osaksi olemassa olevaa arkkitehtuuria. Tämänkaltaisen ratkaisu edellyttää muutoksia myös olemassa olevien komponenttien toimintaan.
- **Epäsuorat integraatiot** eivät edellytä toiminnallisia muutoksia mobiiliverkon toimintoihin.
- **Läpinäkyvät integraatiot** vaativat muutoksia mobiiliverkkoon, mutta eivät vaadi muutoksia olemassa olevien komponenttien toimintaan.

Suorat integraatiot edustavat niiden ratkaisujen joukkoa jotka muokkaavat olemassa olevan mobiiliverkkoarkkitehtuuria. Näiden ratkaisujen voidaan olettaa olevan kalleimpia, koska yhteistoiminnallisten toimijoiden lisääminen olemassa olevaan infrastruktuuriin vaatii muidenkin toimijoiden päivittämistä. Pääasiassa nämä ratkaisut tähtäävät lisäämään reunalaskentaa viidennen generaation mobiiliverkkoihin, mutta myös LTE:hen pohjautuvia ratkaisuja on esitetty. Koska viidennen generaation määrittelytyö on vielä kesken, ehdotetut ratkaisut rakentuvat osittain oletuksien päälle. Esimerkkinä suorasta integraatiosta on CONCERT (esitellään kappaleessa ??). Suora integraatio mahdollistaa reunalaskennan tuomisen niin lähelle reunaa kuin mahdollista.

Epäsuoralla integraatiolla tarkoitetaan ratkaisuja, joiden pääasiallinen toiminnallisuus on sijoitettu mobiiliverkko-arkkitehtuurin ulkopuolelle. Tällaiset ratkaisut mahdollistavat reunalaskentainfrastruktuurin tuottamisen

kolmansilla osapuolilla. Esimerkkinä tällaisesta ratkaisusta on FMC (käsitellään tarkemmin kappaleessa 6.2). Haasteena tämänkaltaisissa ratkaisuissa on optimaalisen reunasolmun valinta, koska se joudutaan tekemään asiakaslaitteen antamien tietojen pohjalta. Onkin siis huomattava, että asiakaslaite joutuu osallistumaan reunalaskentaan liittyviin hallinnollisiin toimiin.

Läpinäkyvissä ratkaisuissa reunalaskennan mahdollistavat toiminnot on toteutettu siten että suoria yhteyksiä mobiiliverkon toimintoihin ei ole. Periaate on hieman samankaltainen kuin läpinäkyvässä välipalvelimessa. Käytännössä tämä tarkoittaa jonkinlaiseen tietoliikennemonitoriin pohjautuvaa ratkaisua. Monitorin tehtävänä on tarkkailla mobiiliverkon tapahtumia, sekä mahdollistaa halutun tietoliikenteen ohjaaminen reunalaskennalle. Näiden toimintojen toteuttamisen helpottamiseksi käytössä on tai käyttöön oletetaan SDN, NFV tai molemmat. Joskaan läpinäkyvät ratkaisut eivät ole osa mobiiliverkkoa, ne sijaitsevat sen välittömässä yhteydessä. Tämä sitoo ne osaksi mobiiliverkon infrastruktuuria ja käytännössä tämä tarkoittaa että reunapalvelualueen tuottajana on mobiiliverkon-operaattori. Esimerkkinä tällaisesta ratkaisusta on MobiScud, joka käydään tarkemmin läpi kappaleessa 6.4.1. Tämänkaltaiset ratkaisut ovat asiakaslaitteen näkökulmasta "näkymättömiä".

4.3 Kommunikaatio

Reunalaskennan toimiminen vaatii asiakaslaitteen ja reunajärjestelmän välille kommunikaatioväylän. Kommunikaatioväylän tehtävänä on välittää asiakaslaitteen ja reuna-alueen välistä tietoliikennettä molempiin suuntiin. Reunan ja asiakaslaitteen välinen kommunikaation toteutuminen vaatii suunnittelupäätöksiä, joihin reuna-arkkitehtuurit ottavat kantaa. Edellisessä kappaleessa käsiteltiin reunajärjestelmän integrointia osaksi mobiiliverkkoa. Juurikin tapauksessa jossa reunajärjestelmä sijaitsee osana mobiiliverkkoa, joudutaan tietoliikenteen ohjaus reunajärjestelmän ja asiakaslaitteen välillä toteuttamaan hieman perinteisistä metodeista poikkeavilla tavoilla.

Tavallisesti mobiiliverkko ohjaa kaiken asiakaslaitteelta lähtevän tietoliikenteen mobiiliverkosta ulos internettiin P-GW:n kautta. Mobiiliverkko ei käsittele asiakkaan tietoliikennettä IP-tasolla, vaan asiakkaan tietoliikenne EPC:n ja tukiasemien välillä tunneloidaan GTP:n (GPRS Tunneling Protocol) avulla [Puente et al., 2015]. Toisin sanoen mobiiliverkko on asiakaslaitteen tietoliikenteen näkökulmasta näkymätön. Koska reuna-arkkitehtuurien tavoitteena on integroida reunajärjestelmän toimijat mobiiliverkon yhteyteen, joudutaan mobiiliverkon sisäisiä tietoliikenteen ohjausmetodeja muokkaamaan. Ensimmäinen ratkaistava ongelmana on siis, että kuinka asiakaslaitteen tietoliikenne voidaan ohjata mobiiliverkon sisällä sijaitsevalle reunajärjestelmälle. Toinen ratkaistava ongelma on yhteyden säilyttäminen tilanteessa, jossa asiakaslaitteen ja mahdollisesti myös reunasolmun sijainti vaihtuvat.

Tietoliikenteen haarauttaminen

Ensimmäiseen ongelmaan on ehdotettu erilaisia ratkaisuja, joiden toimintamalli riippuu pääasiassa siitä, kuinka tiukasti reunajärjestelmä on integroitu osaksi mobiiliverkkoa. Ongelman ratkaisussa on otettava huomioon, että tietoliikennettä on aina kahteen suuntaan. Tämän lisäksi asiakaslaitteen tietoliikenne pitää jatkossa haarauttaa suuntautumaan joko reunajärjestelmälle tai internettiin. Koska perinteisesti asiakaslaitteen tietoliikenne on voitu ohjata P-GW:n kautta ulos verkkoon, ei mobiiliverkon sisällä ole valmiiksi mekanismeja jonka avulla tietoliikennettä voisi ohjata. Yleinen tähän ongelmaan ehdotettu ratkaisumalli on perustunut ajatukseen tietoliikennettä tarkkailevasta entiteetistä. Tällaisella entiteetillä olisi mahdollisuus tarkkailla asiakaslaitteiden tietoliikenteen kohdetta, esimerkiksi kohde IP-osoitetta, ja ohjata paketit tarvittaessa reunajärjestelmälle. Kaiken muun tietoliikenteen se antaisi kulkea normaalia reittiä pitkin.

LIPA (Local IP Access) ja SIPTO (Selected IP Traffic Offload) ovat ehdotuksia mobiiliverkkoon tehtävästä reititysratkaisusta [Samdanis et al., 2012, tarkista tarkista, 2017]. LIPA ja SIPTO lisäisivät tukiasemien yhteyteen L-GW:n (Local Gateway), jonka mahdollistaisi asiakaslaitteen tietoliikenteen ohjaamisen tukiaseman yhteydestä esimerkiksi reunasolmulle. tietoliikenne internettiin, ilman että tietoliikenteen tarvitsee kulkea EPC:n kautta. L-GW:n tarkoitus olisi siis mahdollistaa nopeammat yhteydet tukiaseman läheisyydessä sijaitsevaan verkkoon. Tätä olisi mahdollista hyödyntää reunalaskennassa, mutta se monimutkaistaisi olemassa olevan mobiiliverkon toiminnallisuutta [Cho et al., 2014]. LIPA:a ja SIPTO:a ei varsinaisesti ole ehdotettu minkään reuna-arkkitehtuurin yhteydessä ratkaisuksi edellä kuvattuun ongelmaan.

Reuna-arkkitehtuureissa tietoliikenteen tarkkailua mahdollistava toiminnallisuus on ehdotettu toteutettavan SDN, NFV tai jollain ratkaisu spesifillä toiminnallisuudella. SDN:n käyttö ratkaisuna tarjoaa tavan reitittää liikennettä mobiiliverkon sisällä. Se lisäksi mahdollistaa reitityksien muokkaamisen jolloin tiettyjen yhteyksien reittiä voidaan dynaamisesti muokata. SMORE:n yhteydessä esitetyssä ratkaisussa E-UTRAN ja EPC:n välille sijoitetaan SDN kerros, jossa eNodeB ja EPC:n välistä tietoliikennettä voidaan monitoroida. Koska tällä välillä oleva tietoliikenne on GTP tunneloitua, paketteja joudutaan purkamaan ja uudelleen paketoimaan. Tilanteessa jossa paketin suunta on asiakaslaitteelta reunalle, paketin tunnelointi joudutaan purkamaan ja varsinainen paketti välitetään reunapalvelulle. Reunalta asiakaslaitteelle suuntautuvat paketit joudutaan uudelleen kapseloimaan GTP:n mukaisiksi. Uudelleen kapselointi vaatii erinäisten mobiiliverkon sisäisten tunnisteiden seuranta ja hyödyntämistä. Tarkempi kuvaus toiminnasta annetaan SMORE:n käsittelyn yhteydessä kappaleessa 6.4. Ratkaisu spesifien toiminnallisuuksien yhteydessä noudatetaan hyvin samankaltaista toimintamallia. Esimerkiksi Small Cell Cloud (käsitellään kappaleessa 6.3) ratkaisun yhteydessä pakettien monitorointi on sijoitettu tukiasemiin, josta GTP tun-

nelointi alkaa. Täten paketit voidaan monitoroida ja välittää tarpeen mukaan reunasolmuille, ennen GTP tunnelointia.

Monitorointia suorittavalla entiteetillä on myös muuta käyttöä kuin asiakasliikenteen ohjaaminen reunalle. Kontrollikerroksen pakettien tarkkailu paljastaa esimerkiksi tukiasemien välisen handoverin alkamisen, jota voidaan hyödyntää reunalaskennan live migraation käynnistämiseen.

Liikkuvuuden vaikutus

Toinen ongelma liittyy tilanteeseen jossa asiakaslaite siirtyy sijainnista toiseen. Tavoitetilana on että tietoliikenneyhteys asiakaslaitteen ja reunasolmun välillä säilyy liikkumisesta huolimatta. Mobiiliverkossa toimivan asiakaslaitteen liikkuminen fyysisesti paikasta toiseen tarkoittaa usein että asiakaslaitteen yhteydelle tehdään handover. Verkkoysteys siis siirtyy kulkemaan toisen tukiaseman kautta. Asiakaslaitteen tietoverkkoysteysien kannalta handover on käytännössä huomaamaton.

Reunalaskenta-arkkitehtuurien yhteydessä on esitetty ratkaisuja, jotka säilyttävät asiakaslaitteen yhteyden reunasolmuun handoverin yhteydessä. Ratkaisukenttää kuitenkin monimutkaistaa jos myös reunalaskennan sijaintia halutaan siirtää, kuten live migraatio kappaleessa 4.1 käsiteltiin. Tilanteessa jossa ainoastaan asiakaslaitteen sijainti muuttuu yhteyden säilyttäminen vaatii reunasolmun sijainnista riippuen vain vähäisiä toimia. Esimerkiksi MobiScud arkkitehtuurissa yhteyden ylläpito handoverin yhteydessä tehdään siten että SDN reitityssääntöjä (oikeasti flow rule) päivitetään jotta asiakaslaitteen yhteys reunasolmuun säilyy.

Asiakaslaitteen liikkumiesesta saattaa seurata palvelun laadun heikkene- mistä. Esimerkiksi asiakaslaitteen ja reunasolmun välisen etäisyyden kasvaes- sa viiveet kasvavat. Kuten aiemmin mainittu, yleinen reuna-arkkitehtuurien ehdottama ratkaisu palvelun laadun varmistamiseksi on reunapalvelun tuotta- van virtuaalikoneen live migraatio toiselle reunasolmulle. Migraation seurauk- sena virtuaalikoneen IP-osoite todennäköisesti vaihtuu ja koska palveluiden tavoittamiseen käytetään tavallisesti IP-osoitteisiin pohjautuvia yhteyksiä, aiheuttaa tämä muutos haasteita palvelun jatkuvuuden kannalta. Asiakas- laitteen ja reunapalvelun yhteyden tunnistamiseen on ehdotettu toisenlai- sia ratkaisuja. Follow Me Cloud (FMC) [Taleb and Ksentini, 2013] reuna- arkkitehtuurin yhteydessä ehdotetaan ratkaisuksi asiakaslaitetunnisteeseen ja palvelutunnisteeseen perustuvaa sessio/palvelu tunniste (Session/Service ID) konseptia. FMC:ssä edellä mainituista tunnisteista generoidaan tunnus, jonka avulla asiakaslaitteeseen liittyvät palvelu tai muu sessio voidaan tun- nistaa. Sessio/palvelu tunnisteiden avulla asiakaslaite ja reunapalvelu voidaan yhdistää IP-osoitteiden muutoksista riippumatta. Tunnisteiden lisääminen vaatii järjestelmään entiteetin, joka ylläpitää listaa käytössä olevista tunnis- teista, sekä tarjoaa niiden aksessointiinjonkin menetelmän. Tämä saattaa monimutkaistaa palveluiden saavutettavuutta.

Asiakaslaitteen ja reunapalvelun välisen yhteyden säilyttäminen on hyvin riippuvainen reuna-arkkitehtuurin muista suunnittelupäätöksistä. Asiakaslaitteiden ja reunapalveluiden väliseen kommunikaatioon vaikuttavat esimerkiksi reunajärjestelmän virtuaalikoneiden migraatio politiikka sekä muut palveluiden tuottamiseen liittyvät valinnat

4.4 Hallinta

Reunan hallinta koostuu joukosta hallinnollisia toimia toteuttavia entiteettejä. Tämän tutkielman yhteydessä hallinnolliset toimet rajautuvat pääasiassa niihin toimintoihin, jotka jotka mahdollistavat, ylläpitävät tai säätelevät asiakaslaitteen ja reunasolmun välistä kommunikaatiota. Arkkitehtuuritasolla keskeisimmät hallinnolliset toimijat liittyvätkin juuri reunasolmujen saavutettavuuden varmistamiseen. Tämän tutkielman esittelyjen ulkopuolelle jäävät siis ne hallinnolliset toimijat, jotka esiintyvät arkkitehtuurikuvauksissa pääasiassa mainintana. Esimerkiksi virtuaalikoneisiin pohjautuvien järjestelmien resursien oikeanlainen utilisointi [Yousaf and Taleb, 2016, Taleb et al., 2017] on keskeinen haaste johon arkkitehtuuritasolla ei oteta juurikaan kantaa ja sen suunnittelu jätetään järjestelmän toteuttajan vastuulle.

Pääasiassa hallinnollisten toimijoiden rooli esiintyy reunalaskenta-arkkitehtuurissa passiivisena tarkkailijana, jonka tehtävä on reagoida mobiiliverkon tapahtumiin. Esimerkki tällaisesta tapahtumasta on mobiiliverkossa tapahtuva handover, johon hallinnollinen entiteetti saattaa haluta reagoida esimerkiksi aloittamalla reunalaskennan migraation lähemmäksi käyttäjää.

Arkkitehtuurien esittelyiden yhteydessä hallinnosta vastaava entiteetti esitellään kaikissa arkkitehtuureissa. Hallinnosta vastaavat entiteetit arkkitehtuureittain ovat SCM (Small Cell Cloud Manager) Small Cell Cloudissa [Lobillo et al., 2014, Gambetti et al., 2015], conductor CONCERT:ssa [Liu et al., 2014], FMC Controller FMC:ssä [Taleb and Ksentini, 2013], MC (MobiScud Controller) MobiScud:ssa [Wang et al., 2015], ja edge orchestrator ETSI MEC refenssiarkkitehtuurissa [ETSI, 2016b]. *Tarkista onko kaikki*

Hallinnollisten toimien osalta arkkitehtuuri voi olla hajautettu tai keskitetty. Hajautetuissa malleissa lähestytään vertaisverkko -tyylistä ratkaisua. Siinä hallinnolliset entiteetit organisoivat hallinnolliset toimet keskenään. Hajautetussa mallissa hallinnolliset entiteetit usein vastaavat jostain osajoukosta reunasolmuja ja esimerkiksi virtuaalikoneiden migraation yhteydessä hoitavat hallinnollisen vastuun siirtämisen vertaiselleen. Tämä muistuttaa eNodeB:n kaltaista ratkaisua, jossa handoverin yhteydessä vastuu asiakaslaitteen yhteydestä siirtyy handoverin kohteena olevalle eNodeB:lle. Hallinnollisten toimien ollessa keskitettynä yhdelle entiteetille. Esimerkiksi SCM:n [Lobillo et al., 2014] tapauksessa oletetaan, että SCM:llä on saatavillaan kokonaiskuva verkon tilasta ja sen pohjalta SCM voi tehdä päätöksiä esimerkiksi resurssien käyttöönnotosta sekä reunalaskennan migraatiosta.

5 Rakenne

Seuraavaksi käydään läpi reunan rakennetta. Koska aihepiirinä on arkkitehtuurit, varsinaisten toteutettujen reunajärjestelmien rakennetta voidaan käydä ainoastaan hypoteettisesti. Eli mitä arkkitehtuuri mahdollistaa tai rajoittaa. Ensimmäiseksi käsitellään reuna-arkkitehtuurien vaikutuksen toteutettavaan järjestelmään. Tämän jälkeen esitellään reunan fyysisen rakenteen eri mallit, jossa keskeisessä osassa ovat reunasolmujen sijainnit. Lopuksi käydään läpi reunan rakenteen merkitystä järjestelmän toiminnalle.

5.1 Rakennetyypit

Tässä kappaleessa käsitellään reunasolmujen muodostaman järjestelmän rakennetta. Rakenteet jakautuvat kahteen päätyyppiin: litteään ja hierarkiseen. Litteä rakenne edustaa perinteisempää lähestymistapaa reunasolmujen asetteluun. Hierarkinen rakenne puolestaan uudempaa ajatusmallia, jossa reunasolmut delegoivat tehtäviä suhteessa tehokkaammille reunasolmuille.

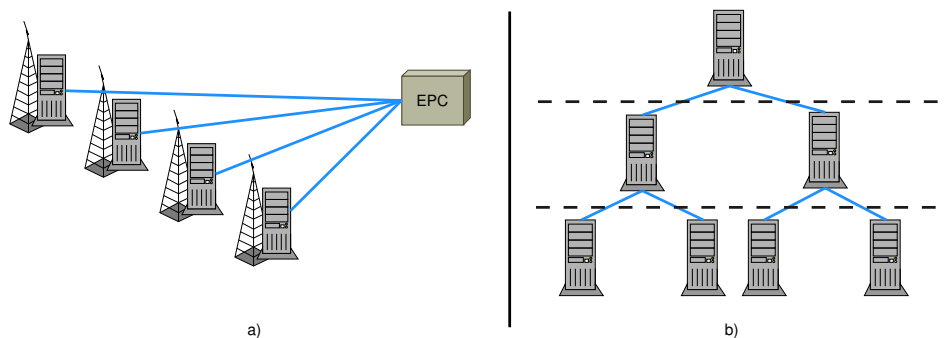
Reunan rakenteeseen vaikuttaa useampi tekijä. Myöhemmässä kappaleessa 6.1 käsiteltävien cloudlettien yhteydessä visioitu operaattoreista riippumattomat reunasolmut mahdollistaisivat esimerkiksi kauppakeskusten ja yksityishenkilöiden hankkia omat reunalaskentaa suorittavat yksiköt. Tällaisessa tilanteessa keskeiseksi kysymykseksi nouseekin reunapalveluiden tuottamiseen käytettävä liiketoimintamalli. Yksinkertaisuuden vuoksi tässä kappaleessa aihetta käsitellään, kuin reunan rakenne olisi yhden entiteetin, esimerkiksi operaattorin, käsissä.

Reunavyöhyke Reunavyöhyke on tämän tutkielman puitteissa määritelty termi, jolla viitataan vyöhykkeeseen jolla reunasolmut sijaitsevat. Reunavyöhyke voi olla kapea tai leveä, jotka vastaavat suurinpiirtein seuraavaksi määriteltävää litteää ja hierarkista rakennetta. Kapea vyöhyke tarkoittaa että reunasolmut sijaitevat verkossa samalla tasolla. Leveä vyöhyke puolestaan viittaa tilaan jossa reunasolmujen etäisyys vaihtelee merkittävästi, esimerkiksi lähimmillä tukiasemassa ja kauimmillaan mobiiliverkon ulkopuolella sijaitsevassa palvelinsalissa.

5.1.1 Litteä rakenne

Litteällä rakenteella tarkoitetaan että jokainen reunasolmu on hierarkisesti samalla tasolla. Litteän järjestelmän keskeisin päätös on valita taso, jolle reunasolmut sijoitetaan.

Yksinkertainen esimerkki tällaisesta toteutuksesta olisi reunajärjestelmä, jossa reunasolmut sijoitettaisiin mobiiliverkon tukiasemien yhteyteen kuten kuvassa 4 a). Esimerkin järjestelmä toteuttaisi äärimmäistä hajautusta ja lisäksi se olisi fyysisesti erittäin lähellä asiakaslaitetta. Tällaisessa rakenteessa

Kuva 4: Esimerkki rakenteet a) litteä rakenne b) hierarkinen rakenne kolmella tasolla

on kuitenkin ilmeisiä ongelmia. Järjestelmän käyttö olisi teoriassa mahdollista ainaastaan niiden tukiasemien ympäristössä, joissa reunajärjestelmä sijaitsee. Tämän seurauksena reunalaskennan laajamittainen käyttöönotto olisi riippuvainen tukiasemiin sijoitettavien reunasolmujen hankinnasta. Mikäli oletetaan että siellä missä laskennan tarve on suurin, on myös eniten ihmisiä. Tästä yleensä seuraa että tällaisessa tilanteessa lähelle tuotu reunalaskenta on kalliimpaa, jo käytettävien tilojen hintojen vuoksi [Mao et al., 2017].

Vaihtoehtoinen ratkaisu olisi siirtää reunasolmuja kauemmaksi tukiasemista. Esimerkiksi siten että yksi reunasolmu vastaisikin useamman tukiaseman kautta tulevasta reunalaskennasta. Mobiiliverkko kontekstissa, reunasolmu sijaitsisi siis joko tukiasemien ja EPC:n välillä tai vasta EPC:n takana. Useamman tukiaseman niputtamista yhden reunasolmun vastuulle kutsutaan klusteroinniksi. Keskeisenä haasteena klusteroinnissa on valita oikean kokoiset klusterit ja sijoittaa oikea määrä resursseja kuhunkin klusteriin [Malandrino et al., 2016]. Klusterin suuruus ja viive todennäköisesti korreloivat jolloin on varottava tekemästä klustereista tarpeettoman suuria. Reunasolmujen siirtäminen kauemmaksi asiakaslaitteista pitäisi siis mahdollistaa helpompi ja edullisempi käyttöönotto, koska tarvitaan suhteessa vähemmän reunasolmuja ja reunasolmujen ylläpito on näin ollen edullisempaa. Kompromissina on kuitenkin suurempi viive reunasolmujen ja asiakaslaitteiden välillä. Onkin siis tärkeää että reunasolmuja ei viedä liian kauas reunasta, jolloin palvelun laatu heikkenee [Mao et al., 2017].

Kuitenkin riippumatta litteän rakenteen sijainnista, sen pohjimmaisena ongelmana on resurssien kiinteys. Ympäristössä jossa reunalaskennan määrä vaihtelee, seuraa tilanne jossa reunasolmu on joko ylikuormitettuna tai alikuormitettuna suhteessa käytössä oleviin resursseihin [Tong et al., 2016]. Jotta reunasolmut pystyisivät suoriutumaan kaikesta reunalaskennasta, reunasolmujen resurssit jouduttaisiin mitoittamaan rasitus-huippujen mukaan. Tästä seuraa lähes jatkuvaa alikuormitusta, joka tarkoittaa että reunajärjestelmän kustannukset olisivat korkeammat kuin olisi tarpeen. Tämän ongle-

man ratkaisuksi on esitetty hierarkista järjestelmää.

5.1.2 Hierarkinen rakenne

Hierarkinen rakenne on parannusehdostus reunalaskennan oletetulle litteälle rakenteelle [Tong et al., 2016]. Reunasolmujen hierarkisella asettelulla tarkoitetaan järjestelmää, jossa reunasolmut on jaettu kerroksiin. Alimmalla kerroksella sijaitsevat reunasolmut ovat lähimpänä asiakaslaitetta, mutta niiden sisältämät laskentaresurssit ovat vähäisiä. Ideana on että alemmalla kerroksessa sijaitsevat reunasolmut voivat siirtää laskentaa ylemmällä kerroksella sijaitsevalle reunasolmulle, jolla on enemmän resursseja. Tasojen määrälle ei ole mitään rajaa, mutta useimmat ehdotukset sisältävät kaksi tai kolme tasoa. Kuvassa 4 b) esimerkki kolmetasoisesta hierarkiasta. Ylemmällä tasolla sijaitsevalla reunasolmulla on vastuullaan useampi alemman tason reunasolmu. Hierarkinen rakenne on siis puun mallinen.

Hierarkisen rakenteen keskeisenä tavoitteena on reunajärjestelmän resursien käyttöasteen parantaminen [Tong et al., 2016]. Ylemmillä kerroksilla sijaitsevat resurssit ovat suuremman joukon käytössä, hieman kuten litteässä mallissa tukiasemia klusteroitaessa. Hierarkisessa rakenteessa on kuitenkin riskinsä. Järjestelmän voidaan olettaa monimutkaistuvan jos laskentaa tehdään useassa kerroksessa. Ja etenkin järjestelmän ylempien kerroksien etäisyys asiakaslaitteisiin kasvaa, joka voi potentiaalisesti johtaa viiveiden kasvuun ja palvelun laadun heikkenemiseen.

Tong et al [Tong et al., 2016] esittävät tutkimuksessaan vertailua litteälle ja erilaisille hierarkisille rakenteille. Tilanteessa jossa järjestelmään on jaettavissa kiinteä määrä resursseja, kolmeen kerrokseen jaettu järjestelmä vaikutti optimaalisimmalta. Vertailun mittarina käytettiin aikaa joka reunapalvelulla kului vastata annettuihin laskennallisiin tehtäviin. Kolmi-kerroksisen mallin etuina oli laskentaresurssien määrä ylemmillä kerroksilla. Tällöin etenkin ruuhkaisissa tilanteissa se suoriutui tehtävistään nopeammin kuin litteä. Lisäksi tutkimuksessa todettiin, että ylemmillä tasoilla sijaitseva tehokkaampi laskenta pystyy kompensoimaan siirtämisestä aiheutuvaa viivettä. Huomattakoon kuitenkin että tutkimuksessa käytettävä kuorma oli tyypiltään hienojakoista ja pientä.

5.1.3 Yhteenveto

Hierarkinen järjestelmä on potentiaalinen vaihtoehto litteälle rakenteelle. Koska reunalaskennalle on monia hyvin erilaisia sovelluskohteita, hierarkinen rakenne vaatii tarkempaa tutkimusta erilaisilla reunalaskennan tyypeillä. Litteän rakenteen heikkoina puolina voidaan pitää sen kyvyttömyyttä sopeutua kuorman epätasaisuuteen, sekä järjestelmän ylläpidon kustannuksia, mikäli järjestelmää päätetään hajauttaa aggressiivisesti. Litteä järjestelmä on rakenteeltaan yksinkertainen ja se tukee esimerkiksi olemassa olevaa mobiiliverkon

tukiasemien rakennetta.

5.2 Arkkitehtuurin vaikutus

Edellisessä kappaleessa järjestelmän rakenteen oletettiin olevan vapaa sijoittamaan reunasolmut haluamiinsa paikkoihin. Todellisuudessa reuna-arkkitehtuurit kuitenkin asettavat joitakin rajoitteita reunsolmujen sijaintien suhteen. Seuraavaksi käsittelemme reuna-arkkitehtuurin vaikutusta reunasolmujen sijoitteluun.

Koska mobiiliverkko on usein asiakaslaitetta lähimpänä sijaitseva verkko, reuna-arkkitehtuurit ovat pyrkineet muodostamaan integraation sen kanssa. Mobiiliverkon ja reunajärjestelmän integraatioissa voidaan puhua integraation sitovuudesta. Tällä tarkoitetaan kuinka sidoksissa reunajärjestelmä on mobiiliverkon rakenteeseen. Monet ehdotetuista reuna-arkkitehtuureista ovat pyrkineet pitämään sidonnaisuutta mahdollisimman vähäisenä, jotta reunajärjestelmän käyttöönotto ei vaatisi mobiiliverkon uusimista. Mutta mobiiliverkosta saatava tieto esimerkiksi tukiasemien handoverit ovat reunajärjestelmän kannalta oleellista tietoa, kun päätetään asiakaslaitteen laskennan suorittavasta reunasolmusta. Tämä tarkoittaa siis että on lähes pakollista sijoittaa hallinnollisia toimia mobiiliverkon yhteyteen. Vaikka reunan hallinnolliset toimet olisivat sidottuina mobiiliverkkoon, reunasolmujen sijoitteluun on yleensä enemmän vapauksia. Etenkin tilanteessa jossa reunasolmulla ei itsellään ole hallinnollisia tehtäviä. Ehdotettujen reuna-arkkitehtuurien keskuudessa on huomattavia eroja reunasolmun mahdollisten sijaintien suhteen. Näitä käydään tarkemmin läpi luvussa 6, jossa jokaisen arkkitehtuuriehdotuksen toiminnallisuus esitellään.

Reuna-arkkitehtuurin riippuvuutta ympäröiviin järjestelmiin voidaan yrittää pienentää esimerkiksi ottamalla käyttöön SDN. SDN mahdollistaa tietoliikennevirtojen ohjaamisen siten että reunajärjestelmän tietoliikennevirrat eivät vaikuta mobiiliverkon toimintaan. Tämän seurauksena reunajärjestelmä on täysin vapaa sijoittamaan reunasolmut mobiiliverkon ulkopuolelle

Toinen ehdotettu ratkaisu on sitoa reunasolmut tukiasemiin. Tämä pakottaa järjestelmän reunasolmuille litteän rakenteen. Järjestelmä on siis reunasolmujen osalta sidoksissa mobiiliverkkoon. Small Cell Cloud (käsitellään kappaleessa 6.3) käyttää tämänkaltaista ratkaisua. Ideana on että tukiasemat ovat tyypiltään *pienisoluisia*, jolloin tukiaseman kantama olisi pieni ja täten palveltavien asiakaslaitteiden määrä myös vähäinen. Tämä mahdollistaisi reunalaskennan vaatimien laskentaresurssien sijoittaminen tukiaseman yhteyteen.

Kolmas ja viimeinen tyyppi on kokonaan mobiiliverkon ulkopuolelle sijoitettu reunajärjestelmä. Tämä antaa käytännössä täydellisen vapauden sijoitella reunasolmuja. Esimerkki tämänkaltaisesta järjestelmästä on Follow Me Cloud (käsitellään kappaleessa 6.2). Reunajärjestelmän sijoittaminen mobiiliverkon ulkopuolelle tarkoittaa että asiakaslaitteen ja reunasolmun

välinen viive on vähintään se aika joka tietoliikenteellä kuluu mobiiliverkossa. Follow Me Cloudin tapauksessa oletetaan että mobiiliverkon sisäistä viivettä voitaisiin minimoida ja että reunasolmut sijaitsisivat välittömästi mobiiliverkon ulkopuolella.

6 Esitetyt ratkaisut

Reunalaskennan toteuttamiseksi on esitetty useita erilaisia ratkaisuja. Sen sijaan että esitettäisiin ratkaisu yksittäiselle toiminnolle, reunalaskenta-arkkitehtuuri pyrkii toteuttamaan tarpeeksi suuren osajoukon toteuttamisen kannalta kriittisistä ominaisuuksista. Seuraavaksi käydään läpi ehdotettuja arkkitehtuureja ja lopuksi tarkastellaan ETSI:n dokumentaatioiden esittämä reunalaskennan referenssiarkkitehtuuri ja reunalaskennalle asetetut vaatimukset.

6.1 Cloudlet

Cloudlet on virtuaalikoneita hyödyntävä reuna-alusta ratkaisu [Satyanarayanan et al., 2009]. Tarkemmin ottaen cloudlet on enemmänkin arkkitehtuuri elementti kuin kokonainen arkkitehtuuri. Muihin tässä tutkielmassa käsiteltäviin arkkitehtuuri-ehdotuksiin verrattuna cloudlet onkin hieman suppeamman laajuinen konsepti. Sen merkitys reunalaskennan ilmentymisessä on kuitenkin niin huomattava että se käsitellään omana kokonaisuutenaan. Seuraavaksi käsitellään cloudletin perustoinnallisuutta sekä toimintaperiaatteita

Cloudletin toiminta perustuu käyttäjäkohtaisten virtuaalikoneiden suorittamiseen reunasolmulla. Virtuaalikoneiden käyttö tuo järjestelmään useita haluttuja ominaisuuksia. Koska cloudletin tapauksessa reunalaskennan oletetaan olevan ainoastaan hetkellistä tai väliaikaista [Satyanarayanan et al., 2009], on virtuaalikone-instanssien käyttö luonnollista. Virtuaalikoneet tarjoavat erinomaisen tavan jakaa suoritusalan resursseja käyttäjäkohtaisille instansseille. Koska virtuaalikoneet eivät ole tiukasti sidoksissa suoritusalustaan, voidaan niitä ainakin teoriassa siirrellä helposti. Tietoturva näkökulmasta virtuaalikoneet tarjoavat myös vahvan eristyksen jokaiselle virtuaalikone-instanssille. [Ha et al., 2015] Lisäksi virtuaalikone ei ota kantaa suoritettavaan ohjelmistoon, jolloin se tarjoaa valinnanavapauden ohjelmointikielten ja käyttöjärjestelmän suhteen

Vaikka virtuaalikoneet ovat helposti alustalta toiselle siirrettävässä muodossa, on otettava huomioon reunakonteksti. Tavallinen virtuaalikoneen tilavaatimus muodostuu virtuaalisesta kovalevystä, muistin kopiosta, prosessorin tilatiedosta ja metatiedoista. Virtuaalikoneiden koot vaihtelevat, mutta esimerkkitapauksissa Ha et al ja Satyanarayanan et al käyttämien virtuaalikoneiden suuruus oli 8GB kovalevyä ja 1GB RAM [Ha et al., 2013, Satyanarayanan et al., 2009]. Reunaympäristössä tämän kokoisten tiedostojen siirtely aiheuttaisi varmasti ruuhkaa ja odottelua. Tämän kokoisten

virtuaalikoneiden siirtely vaatii siis aikaa ja kaistaa. Myöskään näin suurten tiedostojen tallentaminen ei ole erityisen mielekäs vaihtoehto. Alkuperäisen cloudlet ehdotuksen keskeinen sisältö onkin optimoida reunalaskennassa käytettävien virtuaalikoneiden kokoa siten että niiden tallentaminen, sekä siirtäminen olisi mielekästä [Satyanarayanan et al., 2009].

Cloudletin keskeinen oivallus on käyttää virtuaalikoneissa yhteistä pohjaa (base) ja erottaa pohjasta käytön aikana muuttuneet osat erilliseksi pinnoitteeksi (VM overlay). Pohjalla tarkoitetaan virtuaalikoneen lähtötilaa, joka voidaan uudelleen käyttää useamman käyttäjän virtuaalikoneiden käyttönotossa. Käytön aikana pohjana toimineeseen virtuaalikoneeseen tulee muutoksia käyttäjän toiminnan mukaan, esimerkiksi asennettujen sovelluksien osalta. Näiden käyttäjän tekemien muutoksien seurakuksena tallennustilan ja muistin tila eroaa joiltain osin pohjan mukaisesta lähtötilasta. Kun käyttäjä lopettaa virtuaalikoneen käytön, cloudlet järjestelmä alkaa muodostamaan käyttäjäkohtaista pinnoitetta. Yksinkertaistettuna pinnoite tehdään siten, että käyttäjän virtuaalikonetta verrataan pohjana toimineeseen virtuaalikone-kuvaan. Tämän jälkeen muuttuneet osat kerätään omaan tiedostoonsa ja tämä tiedosto pakataan pienemmän tiedostokoon saavuttamiseksi. Satyanaran et al ensimmäisessä cloudletteja käsittelevässä julkaisussa [Satyanarayanan et al., 2009] virtuaalikoneen muutoksien tallentaminen pinnoitteeksi tuottaa noin 100-200 megatavun kokoisen tiedoston Suhteessa lähtökohtana toimineeseen virtuaalikoneeseen, pinnoite on tiedostokooltaan kertaluokkaa pienempi. [Satyanarayanan et al., 2009]

Alkuperäisen idean mukaan pinnoitteen erottamisen jälkeen, pinnoite voitaisiin siirtää joko pilveen tai asiakaslaitteelle odottamaan seuraavaa käyttökertaa. Ideaa on kuitenkin jatkojalostettu tukemaan live migraatiota joka käsitellään tämän kappaleen loppupuolella.

Kun käyttäjä haluaa jälleen ottaa virtuaalikoneensa käyttöön alkaa niin sanottu dynaaminen virtuaalikone synteesi (Dynamic VM synthesis), jossa pohja ja pinnoite yhdistetään suorituskelpoiseksi virtuaalikoneeksi. Pinnoitteen sisältämät muutokset palautetaan virtuaalikonepohjaan jotta se vastaisi tilaa johon käyttäjä oli sen jättänyt. Pohjan luomiseen, pinnoitteen erottamiseen ja dynaamiseen virtuaalikone synteesiin liittyy huomattava määrä yksityiskohtia joita ei käsitellä tässä tutkielmassa. Niiden sisältämistä yksityiskohdista on mahdollista lukea lisää [Ha et al., 2013] tutkielmasta.

Tiedostokooltaan pienempi virtuaalikoneen tallennusmuoto ei kuitenkaan tule ilman kustannuksia. Pinnoitteen erottaminen ja pakkaaminen vaativat huomattavan määrän laskentaresursseja. Alkuperäisessä ideassa pinnoitteen luominen oli prosessi joka voitiin tehdä ilman aikarajoitetta. Kun järjestelmään lisättiin VM handoff, siihen kuluva aika muuttui merkittäväksi tekijäksi. Myös dynaaminen virtuaalikoneen synteesi vaatii resursseja. Jaetussa suoritusympäristössä korkea yleisrasite näkyy muiden samalla laitteistolla tarjottavien palveluiden laadun heikkenemisessä, tässä tapauksessa siis muiden virtuaalikoneiden. Lisäksi cloudlet ympäristössä virtuaalikoneen

käynnistäminen vaatii virtuaalikoneen syntetisoinnin pohjasta ja pinnoitesta, joka luonnollisesti vie myös aikaa, eikä virtuaalikone käynnisty yhtä nopeasti kuin perinteinen virtuaalikone.

Cloudletin toiminnallisuuden edellytyksenä on joukko pohja-aihoita, joita käyttäjät voivat ottaa käyttöön. Sujuvan toiminnan takaamiseksi reunasolmulla tulisi olla tarvittavat pohjat jo valmiiksi. Eräs toimintamalli on säilöä reunasolmulla ainoastaan suosituimpien pohjien joukko ja tarpeen mukaan puuttuvia pohjia voitaisiin ladata pilvestä lisää.

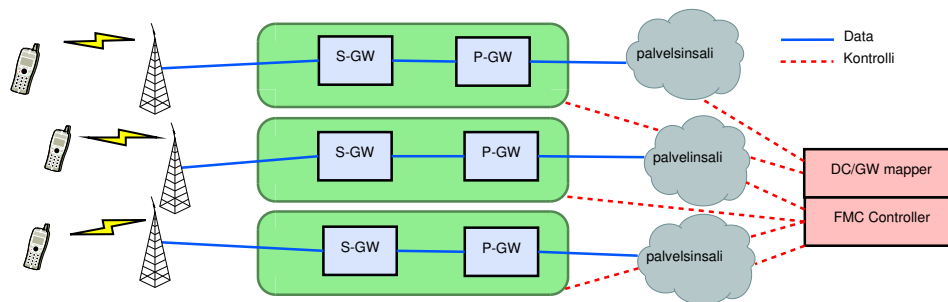
VM handoff

Cloudlet ympäristössä suoritusajasta virtuaalikoneen siirtoa kutsutaan termillä *VM handoff* [Ha et al., 2015]. Cloudletiltä toiselle tehtävä live migraatio muistuttaa toiminnaltaan mobiiliverkon tutkiasemien välistä handoffia, mutta sovellettuna virtuaalikoneisiin. Kappaleessa 4.1 esitettyjen live migraation metriikkojen osalta VM handoff eroaa palvelinsalista. VM handoff tavoittelee mahdollisimman lyhyttä migraation kestoa, verrattuna palvelinsalien mahdollisimman lyhyeen katkon kestoon. Syyksi tälle esitetään että asiakaslaitteen ja virtuaalikoneen heikentyneen yhteyden korjaaminen on korkeammalla prioriteetillä kuin varsinaisen katkon keston lyhentäminen [Ha et al., 2015]. Toisin kuin palvelinsaliympäristössä olevat lähiverkkoyhteydet, cloudlettien välinen yhteys ei välttämättä ole kovin nopea. Perinteisen live migraation iteratiivinen toiminta ole hitailla yhteyksillä kannattavaa. Viimeinen ero tavallisen live migraation ja VM handoffin välillä on cloudletin pohjaan ja pinnoitteseen perustuva toimintamalli.

Cloudletit voivat hyödyntää yhteistä pohjaa VM handoffin yhteydessä, jolloin siirrettävän tiedon määrä on vähäisempi. Etenkin hitailla yhteyksillä siirrettävän tiedon määrän minimointi on keskeisiä tavoitteita. VM handoffin tehokkuutta on vertailtu tavalliseen live migraatioon Ha et al tutkimuksessa [Ha et al., 2017]. Siinä todettiin että etenkin hitailla yhteyksillä VM handoff saavutti merkittävästi lyhyemmän migraation keston ja selvisi lähes kaikissa tapauksissa huomattavasti pienemmällä tiedonsiirrolla. VM handoffin aiheuttaman katkon kesto oli hieman pidempi verrattuna live migraatioon. VM handoff on kuitenkin erittäin resurssi-intensiivinen toimenpide, eikä tutkimuksessa otettu tarkemmin kantaa sen vaikutukseen reunasolmun muuhun toiminnallisuuteen. Tutkimuksessa ei oteta kantaa useamman virtuaalikoneen siirtäminen samanaikaisesti.

Yhteenveto

Cloudlet kattaa reuna-arkkitehtuurista vain pienen osan, joka keskittyy yksittäisellä reunasolmulla suoritettavaan reuna-alustaan. Cloudletin keskeinen toiminnallisuus sisältää virtuaalikoneita hyödyntävän toimintaympäristön joka tukee laskennan suoritusajasta siirtoa cloudletiltä toiselle VM handoff

Kuva 5: FMC:n arkkitehtuuri

tekniikalla. Cloudlet jättää toimintaympäristön avoimeksi eikä siis sitoudu esimerkiksi mobiiliverkkoihin. Cloudlet ei myöskään esitä keinoja, joilla tietoliikenne ohjataan virtuaalikoneelle tai kuinka yhteys siirrettyyn virtuaalikoneeseen säilytetään. Näistä syistä johtuen cloudlettiä voidaan pitää hyvin suppeana reunalaskennan ratkaisuna, joka vaatii ympärilleen hallinnollisia toimintoja.

6.2 FMC - Follow me cloud

NOTE FCM jättää avoimeksi tavan jolla reunan ja reunapalvelun välinen tietoliikenteen ohjaus toteutetaan. SDN ottaa tähän enemmän kantaa, mutta sitä ei tässä käsitellä koska se on hyvin samankaltainen kuin MobiScud sekä sijoittuu mobiiliverkon sijaan wlan maailmaan

Asiakaslaitteiden määrän kasvu, sekä tietoliikenne-intensiivisten sovellusten käytön yleistymisen aiheuttaa suurta kuormaa verkkoinfrastruktuurille. Ongelmat johtuvat pääasiassa keskitetystä rakenteesta, jossa tietoliikenneyhteydet kerätään kulkemaan keskitetyn pisteen kautta. Tämän lisäksi yhteyksissä on huomattavasti viivettä, koska asiakkaan ja palvelimen väliset yhteydet ovat pitkiä. FMC ehdottaa ratkaisua jossa operaattorin keskitetty verkkorakenne muutettaisiin hajautetuksi. [Taleb and Ksentini, 2013] Käytännössä tämä tarkoittaisi, että EPC:n ja ulko-verkon välisten yhdyskäytävien, eli P-GW, määrää lisättäisiin. Toinen osa ideaa on, että P-GW:t voitaisiin hajauttaa palvelinsaleihin lähemmäksi asiakkaan käyttämiä palveluita. Tämä siksi, että myös palveluiden tarjoajat ovat huomanneet hajautustarpeen ja alkaneet hajauttaa palveluitaan. FMC:n arkkitehtuuri koostuu hajautetusta EPC:stä ja hajautetusta palvelinkeskuksista. Asiakaslaitteen yhdistäessä verkkoon verkkoyhteyksien kiintopisteenä toimii todennäköisimmin lähimpänä sijaitseva P-GW. Perinteisessä mobiiliverkossa asiakaslaite pysyy samana P-GW:n asiakkaana, vaikka liikkuisi mobiiliverkossa. FMC lähtee ratkaisemaan ongelmaa jossa asiakaslaitteelle tarjottaisiin aina optimaalisin³

³optimaalisella tarkoitetaan tässä yhteydessä parasta mahdollista, käyttäen mittareina fyysistä sijaintia ja kuormaa

yhteys tavoiteltuun palveluun.

FMC:n ratkaisemat ongelmat voidaan jakaa kahteen osaa, optimaalisen reitin valitseminen ja optimaalisen reitin ylläpitämiseen käyttäjän liikkuesssa.

Optimaalisella reitinvalinnalla tarkoitetaan, että käyttäjän yhteys kohdepalveluun olisi mahdollisimman lyhyt tai nopea. Tämä jakautuu matkaan, jonka asiakkaan yhteys kulkee mobiiliverkossa, eli tarkemmin ottaen EPC:n sisällä, ja matkaan P-GW:ltä kohdepalvelimeen. Tämän saavuttamiseksi mobiiliverkon arkkitehtuurin tarvitaan palvelinkeskuksien ja P-GW välisiä mappauksia tekevä entiteetti.

FMC tarjoaa optimaalisen reitin löytämiseen ratkaisua, jossa mobiiliverkkoon lisättäisiin hallitseva entiteetti – FMC Controller. Optimaalisen asiakaslaite-palvelinsali -yhteyden ylläpitäminen vaatii jonkin verran muutoksia tapaan jolla käyttäjän siirtymiseen mobiiliverkossa reagoidaan. P-GW:n vaihtaminen ja mahdollisesti myös palvelun tarjoavan konesalin vaihtaminen tarkoittavat että käyttäjän ja palvelun välinen IP-yhteys katkeaa osoitteiden muuttuessa. Kuten kappaleessa 6.3.1 mainittiin, perinteisessä mobiiliverkko arkkitehtuurissa käyttäjän liikenne ulkovertkoon kulkee GTP-tunnelia pitkin ja käyttäjän liikkuminen tukiasemien välillä ei näy asiakaslaitteen yhteyksissä. FMC Controllerin tehtävänä on hoitaa avattujen yhteyksien yhteys-tunnisteita sekä tehdä päätöksiä palveluiden migratoinnista palvelinkeskuksien välillä asiakkaan liikkuesssa.

FMC eroaa muista mobiiliverkon ratkaisuista sillä, että se ei tuo palvelinresursseja osaksi mobiiliverkkoa ja pyrkii tekemään mobiili infrastruktuuriin mahdollisimman vähän muutoksia. Sen sijaan FMC pyrkii takaamaan nopeimman mahdollisen yhteyden haluttuun palveluun. FCM jättääkin auki mahdollisuuden, että reunapalvelut tarjoaa joku muu kuin operaattori itse.

6.3 Small Cell Cloud

Small Cell Cloud (SCC) on reuna-arkkitehtuuri ehdotus LTE tyyppiseen mobiiliverkkoon. Idean premisseinä toimivat laskentaresurssien lisääminen mobiiliverkon tukiasemiin ja mobiiliverkon solujen pienenminen. Näillä toimilla voitaisiin vastata tietoliikenteen määrän kasvuun sekä tarjota reunalaskentaa uutena palveluna. SCC:n ratkaisuympäristönä toimii LTE verkko, jonka kehitystä ehdotettu ratkaisu pyrkii myötäilemään. Pienemmät solut tarkoittavat että tukiasemat sijaitsevat lähempänä asiakasta, joka puolestaan implikoi asiakaslaitteille nopeampaa tiedonsiirtoväylää radiorajapinnassa [Lobillo et al., 2014]. Seuraavaksi käsitellään SCC:n toiminnallisuus aloittaen läpikäynti toimijoista. Lopuksi käsitellään tietoliikennratkaisuja joita SCC:n yhteydessä on ehdotettu.

SCC:ssä laskentaresurssit on sijoitettu eNodeB tukiasemiin. SCC:n tapauksessa puhutaan SCeNBce:stä (Small-cell eNodeB computing-enhanced), eli laskentaresursseilla varustetusta piensolutukiasemasta [Lobillo et al., 2014]. Reunalaskentaan käytettävät resurssit ovat integroituina osaksi tukiasemaa

[Puente et al., 2015]. Ajatuksena on että tukiaseman toiminnot suoritettaisiin samalla laitteistolla kuin reunasovellukset. Tämänkaltaisen menettely mahdollistaa tukiaseman ja reuna-alustan yhteistoiminnallisuutta. Yhteistoiminta mahdollistaa esimerkiksi radiatorajapinnasta saatavien tietojen hyödyntämisen osana etälaskennan kannattavuuden päättelyä. Lisäksi yhteisillä jaetuilla resursseilla välttyttäisiin erillisen laitteiston lisäämiseltä [Puente et al., 2015].

SCC:n hallinnollisista toimista vastaava entiteetti on Small Cell Manager (SCM) [Lobillo et al., 2014]. SCM olisi MME:n kaltainen itsenäinen toimija, mutta vastaisi reunalaskentaan liittyvistä hallinnollisista toimista. Tarkoituksena on että SCM on tietoinen reunasolmujen resurssien tilasta ja on kykenevä tekemään päätöksiä reunasovelluksien siirtämisestä sijainnista toiseen. Lisäksi SCM:n tehtävänä on vastata muun muassa asiakaslaitteiden pyyntöihin laskentaresursseista osoittamalla käytettävissä oleva virtuaalikone [Dolezal et al., 2016]. SCM voi myös sähkön säästämiseksi sulkea SCeNBce:n reunalaskentatoiminnallisuuden. SCM:n sijoittelu mobiiliverkon sisällä on jätetty toteuttajan vastuulle, mutta ehdotettuja sijainteja ovat muun muassa MME:n yhteydessä ja täysin itsenäisenä toimijana [Lobillo et al., 2014]. SCM toteutusvaihtoehdot sisältävät sekä hajautettuja että keskitettyjä malleja.

SCC ympäristössä perustoiminnallisuus menisi siten että reunalaskentaa tahtova asiakaslaite välittäisi pyynnön SCeNBce:lle joka edelleen välittäisi pyynnön SCM:lle. SCM toimii reuna-alustan roolissa ja valitsee SCeNBce:lle virtuaalikoneen, jolla reunalaskentaa voidaan suorittaa. [Dolezal et al., 2016]

Koska SCC:n ehdotetaan olevan tiukasti integroituna LTE mobiiliverkoon, vaatii se olemassa olevien rajapintojen lisäksi uuden rajapinnan SCM vaatimien toiminnallisuuksien toteuttamiseksi. SCM tarvitsee rajapinnan MME:hen jonka kautta se voi esimerkiksi autentikoida asiakaslaitteita [Lobillo et al., 2014]. Joskaan SCC:n käyttöönotto ei vaadi mobiiliverkon täysimittaista uudelleen rakentamista, edellyttää se toimiakseen ainakin olemassa olevien tukiasemien korvaamisen SCeNBce tyyppisillä tukiasemilla. Lisäksi käyttöönotto vaatii puuttuvien rajapintojen lisäämistä MME:n yhteyteen. Laskentaresurssien sijoittaminen tukiasemaan tekee resursseista hyvin paikallisesti hyödynnettäviä. Onkin siis tarkkaan pohdittava resurssien määrää tukiasemassa koska ne eivät ole kovin helposti muiden solujen hyödynnettävissä.

6.3.1 Kommunikointi reunapalveluun

Kuten kappaleessa 4.3 käsiteltiin, tavallisesti asiakaslaitteen tietoliikenne kulkee mobiiliverkon läpi koskemattomana GTP tunnelin sisällä. SCC:n asiakaslaitteen ja reunalaskennan välisen tietoliikenteen reititys on esitelty julkaisussa [Puente et al., 2015], johon tämä kappale pohjautuu. SCC:n tapauksessa asiakaslaitteen liikenne haluttaisiin ohjata kohteesta riippuen joko tukiasemassa sijaitsevalle reunasolmulle tai normaalia reittiä pitkin ulkoverkoon. SCC:ssä on päädytty lisäämään SCeNBce tukiasemaan tietoliikennettä monitoroiva toiminnallisuus.

Kommunikaatio asiakaslaitteen ja tukiaseman välillä suoritetaan DRB väylällä (Data Radio Bearer). Perinteisesti tukiasema identifioi asiakaslaitteen radorajapinnassa DRB ID:n (Data Radio Bearer ID) avulla. Tämän jälkeen asiakaslaitteen tietoliikenne on tukiasema kapseloi asiakkaan tietoliikenteen GTP tunneliin, jonka tunnisteena toimii TEID (Tunnel Endpoint ID). Asiakaslaitteen tietoliikenteen välitys tukiaseman sisällä vaatii siis DRB ID:n ja TEID:n sisältävän muunnostaulun käyttämistä. Tätä samaa periaatetta voi hyödyntää reunasolmulle suuntautuvan tietoliikenteen identifiointiin.

Tukiasemaan lisättävän monitoritoiminnallisuus tarkkailee asiakaslaitteen lähettämien pakettien kohde IP-osoitetta, ja mikäli kyseessä on reunapalvelun IP-osoite, monitori ohjaa paketin reunapalvelulle. Samalla paketista voidaan poimia asiakaslaitteen IP-osoite, joka kirjataan muunnostauluun asiakasta vastaavan TEID:n ja DRB ID:n kanssa. Toiseen suuntaan tietoliikenne toimii siten että reunapalvelun asiakaslaitteelle lähettämästä tietoliikenteestä poimitaan kohde IP. Kohde IP:tä vastaava DRB ID poimitaan muunnostaulusta reunapalvelun paketit kapseloidaan DRB väylälle sopiviksi. Tällaisen toiminnallisuuden toteuttamisen seurauksena kommunikaatio on asiakaslaitteen ja reunapalvelun näkökulmasta kuin mikä tahansa muukin IP-pohjainen kommunikaatio.

Asiakaslaitteen ja reunasolmun välisen kommunikaation säilymiseen, tilanteessa, jossa asiakaslaite siirtyy toiselle tukiasemalle, ei oteta kantaa. Tällaisen toiminnallisuuden tarve kuitenkin on, sillä SCM esittelyn yhteydessä mainittiin reunasovelluksien, eli virtuaalikoneiden, siirtelyn mahdollisuus.

6.4 SMORE ja MobiScud

SMORE (Software defined network Mobile Offloading aRchitecture) on toinen televerkkoihin suunniteltu MEC ratkaisu. [Cho et al., 2014] SMORE:n keskeisin sisältö on ottaa SDN (Software Defined Networking) käyttöön reunapalveluiden saavuttamiseksi. SDN käyttöönotolla tavoitellaan sitä, että televerkon toimintaan ei tarvitsisi tehdä muutoksia. Minkään olemassa olevan komponentin toiminta ei siis muutu. SMORE:n toiminta on jaettu kahteen osaa, joita varten SDN on käytössä. Ensimmäisenä on mobiiliverkon kontrollitasolla (control-plane) tapahtuva viestien monitorointi. Toisena toimintona on monitoroitujen tietojen pohjalta tehtävät SDN hallintatoimenpiteet. Näiden avulla voidaan ohjata haluttu osa tietoliikenteestä haluttuihin reunalaskentayksikköihin. Kontrollitasolla viestejä monitorointia suorittaa SMORE monitori (SMORE monitor) ja tietoliikenteen ohjauspäätöksistä vastaava komponentti on SMORE kontrolleri (SMORE controller).

Tietojen välitys SMORE kontrollerin ja SMORE monitorin välillä on toteutettu yhteisen tietokannan kautta. SMORE monitor tallentaa poimitut tiedot tietokantaan ja antaa tiettyjen tapahtumien yhteydessä SMORE kontrollerille herätteen tehdä asianmukaiset muutokset SMORE:n SDN reitityksiin. Heräitteitä laukaisevat tapahtumat ovat asikkaan liittymisen

verkkoon ja asiakkaan liikkuminen verkossa.

SMORE monitori tarkkailee asiakaslaitteen ja LTE/EPC:n välistä liikennettä. Asiakaslaitteen liittyessä mobiiliverkkoon, asiakaslaite ja LTE/EPC:n sisäiset komponentit muodostavat tunneleita ja asiakaslaitteeseen liitetään erilaisia tunneleita koskevia osoite ja metatietoja. SMORE monitorin tehtävänä on poimia asiakaslaitteen liittyessä ja yhteydenmuodostuksen aikana asiakaslaitteisiin liittyviä tietoja. Asiakaslaitteen lähettäessä liittymispyynnön (attach request) SMORE monitori poimii pyynnöstä asiakaslaitteen IMSI (international Mobile Subscriber Identity) ja TAI:n (Tracking Area Identifier). Tämän jälkeen SMORE monitori poimii MME:n asiakaslaitteelle lähettämästä liittymispyynnön hyväksymis -viestistä (attach accept) monitori poimii asiakaslaitteelle annetun IP-osoitteen, SGW:n IP-osoitteen, SGW:n TEID:n ja asiakaslaitteen GUTI:n (Globally Unique Temporary Id). Tämän jälkeen eNodeB neuvottelee asiakaslaitteen kanssa radioyhteydestä ja tämän lopputulos välitetään MME:lle. SMORE monitori poimii eNodeB:n ja MME:n välisestä kommunikaatiosta eNodeB:n IP-osoitteen ja eNodeB:n TEID:n. Kun edellä mainitut tiedot on tallennettu SMORE:n tietokantaan, SMORE monitori lähettää SMORE kontrollerille herätteen päivittää SDN reitityksiä.

Toinen tapahtuma josta SMORE kontrolleri on kiinnostunut on handover, eli mikäli asiakaslaite siirtyy mobiiliverkossa eNodeB:den välillä. SMORE kontrollerin on tässä tapauksessa kiinnostunut mobiiliverkossa tapahtuvista muutoksista. Handover alkaa kun tällä hetkellä käytössä oleva eNodeB päättää, että on aika siirtää asiakaslaitteen yhteys toiselle eNodeB:lle (kohde). Alkuperäinen eNodeB välittää pyynnön kohteena olevalle eNodeB:lle joka oletettavasti hyväksyy sen. Tämän jälkeen, kohteena oleva eNodeB pyytää MME:ltä reitityksen muutosta. Tässä välissä oleva SMORE monitori poimii reitityksen muutosta koskevan tiedon ja välittää ne SMORE kontrollerille. Tämän tiedon pohjalta SMORE kontroller voi tehdä SDN muutokset siten että vanhat reititykset voidaan poistaa ja korvata uusilla.

6.4.1 MobiScud

MobiScud [Wang et al., 2015] on SMORE:n ideoita ammentava versio reunalaskentapalveluiden tuottamisesta mobiiliverkoissa. MobiScud:in perustoiminnallisuus on hyvin samankaltainen kuin SMORE:ssa. MobiScud painottaa enemmän käyttäjän tarvetta liikkua verkossa. Lisäksi MobiScud käyttää hyödykseen oletusta mobiiliverkkojen hajautettua rakennetta.

Kuten SMORE, MobiScud käyttää hyödykseen SDN:n tarjoamia ominaisuuksia ja siten olettaa sen käyttöönottoa palveluntarjoajan infrastruktuurissa. Lisäksi MobiScudin toiminnallisuudet on ajateltu toteutettavan Network Function Virtualisationin (NFV) avulla. MobiScud Controller (MC) koostuu kahdesta loogisesta kokonaisuudesta: monitorista ja kontrollerista. Näiden toimintaperiaate on käytännössä identtinen SMORE:n vastaavan nimisiin toimijoihin. MC:n sijaintia ei kuitenkaan ole keskitetty kuten SMORE:ssa

vaan sen oletetaan sijaitsevan hajautettuna RAN ja EPC välissä. Käyttäjän ja reuna-infrastruktuurin välinen yhteys toteutetaan hyvin samalla tavalla kuin SMORE:ssa.

MobiScudin reunapalvelut on ajateltu toteutettavan hyvin cloudletmäisesti. Mahdollisimman lähellä reunaa sijaitsevassa "pilvessä" on palvelinresursseja, joita käyttäjät hyödyntävät yksityisien virtuaalikoneinstanssien muodossa (Private Virtual Machinem, PVM).

MobiScudin tavoitteena on tarjota asiakkaalle mahdollisimman nopea yhteys asiakkaan ja PVM:n välille. MobiScud hyödyntää televerkon omia kontrollitason viestejä asiakkaan liikkumisen seuraamiseen. Kun handoverista tulee viesti MC:n monitoroivalle entiteetille, alkaa MC organisoimaan reunalaskentaan liittyviä muutoksia.

Asiakkaan siirtyessä tukiasemalta toiselle PVM:n siirto aloitetaan live-migraationa kohteena olevalle "pilvelle". Livemigraation ollessa käynnissä kohteena olevan pilven MC huolehtii että asiakaslaitteella on edelleen yhteys alkuperäiseen sijaintiinsa. Tämä hoidetaan SDN reititysmuutoksilla. Kun PVM:n livemigraatio on saatu suoritettua alkuperäisen sijainnin MC ilmoittaa tästä kohdesijainnin MC:lle, joka puolestaan päivittää SDN reititykset ohjaamaan siirretylle PVM:lle.

MobiScudin testeissä livemigraation ja SDN reitityksien avulla RTT (round trip time) saatiin pidettyä pienenä. Kuitenkin yhteyksissä aiheutui noin kahden sekunnin mittaisia katkoksia sillä hetkellä kun livemigraation viimeiset muutokset lähetetään. Yhteysskatkoksen pituuteen vaikuttavat monet asiat ja artikkelissa huomautetaankin että nykyinen toteutus oli optimoimaton ja vaatii jatkotutkimuksia.

6.5 CONCERT

CONCERT [Liu et al., 2014] on virtualisointiin keskittyvä mobiiliverkon ja reunalaskennan arkkitehtuuri. Nykyinen LTE verkko kostuu joukosta erilaisia laitteita, joilla jokaisella on jokin spesifi tehtävä. CONCERT pyrkii virtualisoinnilla vähentämään tällaisten laitteiden määrää. Kyseessä on siis NFV:tä hyödyntävä ratkaisu. Ehdotuksen tavoitteena on että virtualisoinnille yleiset hyödyt pätsivät myös tässä. Tavoitteena on että toimintojen käyttöönotto olisi vähemmän riippuvainen fyysisiten laitteiden asentamisesta, toimintojen tuottamiseen käytettävät resurssit skaalautuisivat paremmin sekä resurssien käyttöaste olisi parempi. Näiden tavoitteiden ehtona on käytännössä kaikkien mobiiliverkon toimintojen siirtämisen virtualisoituun muotoon, alkaen tukiasemista aina EPC:n toimintoihin asti. Koska muutos on suuri, CONCERT:n tavoitteena on seuraavan sukupolven mobiiliverkko, eikä integraatio nykyisiin mobiiliverkkoihin. CONCERTin idea on pääpiirteittäin yhdenmukainen ETSI:n NFV näkemyksen [ETSI, 2017b] kanssa, NFV:n hyödyntämisestä viidennen generaation mobiiliverkkojen yhteydessä.

Yleisen palvelinlaitteiston hyödyntäminen palveluiden tuottamiseen mah-

dollistaa useiden eri toimintojen sijoittamisen virtualisoituina samaan fyysiseen laitteistoon. CONCERT ehdotuksen on tuottaa sekä mobiiliverkon toiminnallisuudet, että reunapalvelut samalla laitteistolla. Mobiiliverkon toimintojen virtualisointia on ehdotettu ennenkin. Esimerkiksi kappaleessa 3.3 käsiteltiin C-RAN tyyppistä ratkaisua. C-RAN tavoitteena on virtualisoida tukiaseman toiminnalliset osat, siten että ne voitaisiin keskittää virtualisoituina palvelinsaleihin. CONCERT:n mukaan tämänkaltaisen ratkaisu johtaisi liiallisesti keskitettyyn ja fyysisesti kaukana sijaitsevaan toteutukseen, jossa reunalaskennan tai muiden lyhyistä viiveistä riippuvaisten palveluiden toteuttaminen ei onnistuisi. Lisäksi CONCERT haluaisi tukiasemien toimintojen lisäksi virtualisoi nykyisen EPC:n alaiset toiminnot. CONCERT ehdottaa liiallisen keskittämisen välttämiseksi resurssien sijoittelua hierarkiseen malliin. Kolmetasoisien hierarkian resurssit on jaettu kolmeen tasoon: paikalliseen, alueelliseen ja keskus. Paikallisen tason resurssit olisivat kaikkein vähäisimmät ja ne sijatsisivat tukiasemien välittömässä yhteydessä. Alueellisen tason resurssit olisivat suuremmat kuin paikallisen ja sijatsisivat kauempana. Keskus tason resurssit olisivat kaikkein suurimmat, mutta sijatsisivat kaikkein kauimpana. Hierarkisen rakenteen ansiosta kaikkein tiukimman aikavaatimuksen sisältävä reunalaskenta voidaan suorittaa lähimmillä resursseilla ja muu laskenta välittää kauempana sijaitseville resursseille.

CONCERT jakaa järjestelmän kontrolli- ja tietoliikennekerrokseen (control/data plane). Tietoliikennekerros koostuu mobiiliverkon ja reunalaskennan mahdollistavasta laitteistosta, joka sisältää palvelinresurssit, radioliikenteestä vastaavan laitteiston (Radio Interfacing Equipment, RIE) sekä SDN kytkimistä. Huomautettakoon että RIE vastaavanlainen toimija kuin C-RAN ehdotuksen RRH. Tietoliikennekerroksella on edellä kuvattu hierarkinen rakenne, jonka sisäisestä tietoliikenteen välittämisestä vastaa SDN. Kontrollikerroksen ainoana toimijana on conductor, joka vastaa CONCERTin hallinnollisista toimista. Reunalaskennan kannalta merkityksellisenä toimintona conductorissa on LCM (Locatio-Aware Computing Management). LCM vastaa reunalaskentaan liittyvien resurssien hallinnasta. Tämä sisältää esimerkiksi käytettävien reunaresurssien osoittamisen reunalaskennan aikavaatimusten ja mahdollisten resurssi vaatiumuksien mukaan. Lisäksi kontrollikerroksen tehtävänä on lisäksi konfiguroida SDN reititykset siten että reunapalvelut ovat saavutettavissa.

CONCERTin arkkitehtuurikuvaus sisältää maininnan virtualisoidujen palveluiden dynaamisesta migratoinnista, mutta ei määrittele sen tarkempaa kuvausta sen toiminnasta. Voidaan kuitenkin olettaa että se kattaa reunalaskennan siirtämistä esimerkiksi tilanteissa joissa käytössä olevan reunasolmun resurssit eivät riitä tai aikavaatimukseen voitaisiin vastata paremmin jollain toisella sijainnilla.

Virtualisoinnin voidaan sanoa olevan CONCERT:n ydin. CONCERT hyödyntää virtualisointia mobiiliverkon toimintojen tuottamiseen ja reunalaskennan tarjoamiseen. Tämän mahdollistaa yhtenäiset resurssit molemmille,

sekä vähentää tarvetta erillisille laitteitoille. Hierarkisen rakenteen avulla CONCERT tavoittelee parempaa resurssien käyttöastetta sekä reunapalveluiden vaatimien aikavaatimusten täyttämistä. NFV, SDN ja mobiiliverkon toimintojen toteuttaminen ohjelmallisina ovat kaikki edellytyksiä CONCERT:n toteutumiseksi. Kyseessä on siis hyvin suuri muutos myös mobiiliverkon toimintoihin.

6.6 ETSI MEC

ETSI (European Telecommunications Standards Institute) on eurooppalainen telealan standardointijärjestö. ETSI on aloittanut reunalaskennan arkkitehtuurin, sekä sen toteuttamiseksi vaadittavien toimintojen standardoimisen.

ETSI:n MEC spesifikaatio määrittelee reunapalvelun tuottamiseksi vaadittavat ominaisuudet, jotka reunainfrastruktuurin tulee toteuttaa. Spesifikaatio listaa myös mahdollisia, mutta ei vaadittuja toimintoja. Listaamalla vaaditut toiminnot standardi pyrkii yhtenäistämään reunalaskennan konsepteja.

6.6.1 Vaatimukset

Vaatimukset on jaettu kategorioihin sen mukaan mihin toiminnallisuuteen vaatimus liittyy. Vaatimusten kategoriat ovat yleiset vaatimukset (generic requirements), palvelu vaatimukset (service requirements), hallinta vaatimukset (operation and management requirements) ja viimeisenä kategoriana on kokoelma vaatimuksista, joiden teemoina ovat turvallisuus, sääntely ja veloitus (Security, regulation, charging requirements)[ETSI, 2016c].

Yleiset vaatimukset ovat luonteelta korkean tason kuvauksia reuna-infrastruktuurin toiminnallisuuksista. Yleiset vaatimukset kategorisoitu seuraaviin luokkiin: viitemallista, reunapalvelun sovelluksien elinkaaresta (application lifecycle), reunapalvelun sovellusympäristöstä (application environment) sekä liikkuvuuden tuesta (support of mobility). Viitemallin tulee vaatimusten mukaan hyödyntää mukaan NFV ratkaisuja hallinnollisten toimien toteuttamiseen, mikäli mahdollista. ETSI:n vaatimuksen mukaan reunapalvelun tulee voida sijaita käytännössä missä tahansa kohdassa radiomaston runkoverkon reunan välillä. Sijainnin vapaus myös tarkoittaa että reuna-alusta(?) ei voi olla riippuvainen alla olevasta infrastruktuurista. Reunapalvelun sovelluksien elinkaareen liittyvät vaatimukset koskevat pääasiassa reunapalvelun toimijoiden oikeuksia päättää reunan sovelluksien käynnistämisestä ja sulkemista. Reunapalveluiden sovellusympäristöä koskevissa vaatimuksissa esitetään, että sovelluksien autenttisuus ja eheys pitää pystyä varmentamaan. Sovellusympäristön täytyy myös mahdollistaa reunasovelluksen käyttöönotto toisella reuna-isännällä, ilman erikoisempaa mukautusta (without specific adaptation) [ETSI, 2016c]. Mobiiliverkkojen ollessa kyseessä, asiakaslaitteiden liikkuminen tukiasemalta toiselle, on keskeinen käyttötapaus. Tämä heijastuu myös vaatimukseen liikkuvuuden tukemisesta reunapalveluissa. Vaatimuksena on

että asiakaslaitteen ja reunapalvelun välisen yhteyden tulee säilyä, vaikka asiakaslaite siirtyisi solusta toiseen tai asiakaslaite siirtyisi sellaiseen soluun joka on toisen reuna-isännän vastuualuetta.

Palveluvaatimukset on joukko vaatimuksia, jotka keskittyvät takaamaan reuna-infrastruktuurin perimmäiset palveluperiaatteet. Lista palveluvaatimuksista on pitkä, joten tähän tutkielmaan on poimittu ainoastaan osa vaatimuksista. Täydellinen lista löytyy [ETSI, 2016c] julkaisusta. Palveluvaatimukset kuvaavat toiminnallisuuksia, joiden avulla reunapalveluita voidaan tuottaa. Tällaisesta esimerkkinä tietoliikenteen reitittämiseen liittyvät vaatimukset, joiden keskeinen tehtävä on kuvata mahdolliset tietoliikennereitit reunapalveluun ja ulos reunapalvelusta. Yksi ehkä keskeisimmistä palveluvaatimuksista on reuna-alusta mahdollisuus suodattaa ja muokata verkkoliikennettä. Lisäksi kuvataan että reunapalveluiden toimintaa ei haluta rajoittaa pelkästään asiakas-palvelu tyyppisen toimintamalliin. Reunapalveluiden tuottamiselle onkin annettu mikropalvelu -tyyppinen (microservice) kuvaus, jossa palveluntuottajat voivat toimia myös toisten reunapalveluiden kuluttajana (consumer).

6.6.2 Viitekehys ja referenssiarkkitehtuuri

ETSI:n esittämän viitekehys esittää reunalaskentaan liittyvät korkean tason entiteetit. Nämä entiteetit on jaettu kolmeen tasoon: järjestelmä, isäntä ja verkko(system, host ja network). Verkkokerros sisältää verkkoyhteyksistä vastaavat entiteetit. MEC:n tapauksessa verkkokerros koostuu ainakin kolmesta osasta: sisäverkko, ulkoverkko ja televerkko. Isäntäkerros koostuu reunapalveluiden virtualisointiin ja reunapalvelun hallinointiin keskittyvistä entiteeteistä. Järjestelmäkerros koostuu korkeamman tason hallinnosta vastaavista elementeistä.

Referenssiarkkitehtuurissa on esitetty funktionaaliset entiteetit. Funktionaalisten entiteettien toiminta on kuvattu Referenssiarkkitehtuurissa reuna-isännällä (edge-host) tarkoitetaan entiteettiä, joka tarjoaa virtualisointi-infrastruktuurin, sekä reunalaskennan toteuttamiseen vaadittavat resurssit (laskenta, tallennus ja verkko). Reuna-alustalla (Mobile edge platform) tarkoitetaan sitä entiteettiä joka mahdollistaa reunapalveluiden käyttämisen. Reuna-alusta siis mahdollistaa reunapalveluiden saavuttamisen, eli käytännössä tarjoaa rajapinnan asiakaslaitteen suuntaan. Tähän kuuluu siis palvelurekisterin ylläpitäminen, reitityssääntöjen ylläpitäminen, sekä liikenteen välittäminen reunapalveluille. Reuna-alusta voi myös itse tarjota palveluita. Esimerkkinä tällaisesta voisi olla tunnistautumispalvelu. Reuna-applikaatioilla tarkoitetaan reuna-alustalla suoritettavia virtuaalikoneita, jotka suorittavat reunapalveluiden tuottamiseksi tarkoitettuja ohjelmistoja.

6.7 Vertailu

Seuraavaksi käydään läpi edellä esitettyjen reuna-arkkitehtuuriehdotuksien ominaisuuksia ja käsitellään niiden vaikutuksia itse toteutettavaan järjestelmään. Kunkin arkkitehtuuriehdotuksen ominaisuusjoukko ohjaa toteutusta erilaisiin ratkaisuihin. Taulukossa 1 on tiivistetysti koottu kunkin arkkitehtuuriratkaisun ominaisuudet. Lopuksi käsitellään reuna-arkkitehtuurien yhteneväisyyksiä ja eroja ETSI:n MEC spesifikaation kanssa.

On tärkeää huomata että käsiteltyjen ominaisuuksien välillä on riippuvuuksia. Tämän seurauksena jonkin ominaisuuden toteuttaminen tietyllä tavalla saattaa estää tai rajoittaa joidenkin toiminnallisuuden toteuttamista.

Reuna-arkkitehtuurien keskeisin ominaisuus on tapa jolla järjestelmä integroituu osaksi mobiiliverkkoa. Kaikki muut ominaisuudet vaikuttavat olevan riippuvaisia tästä. Kappaleessa 4.2 esitellyn jaon mukaan SCC ja CONCERT edustavat suoraa integraatiota, SMORE ja MobiScud edustavat läpinäkyvää integraatiota ja FMC edustaa epäsuoraa integraatiota.

SCC liittyy mobiiliverkon toimintoihin niin sanotusti natiivien yhteyksien avulla, joka edellyttää uusia rajapintoja mobiiliverkon nykyisiin komponentteihin. Tavoitteena on SCC:n hallinnollisten tarpeiden täyttämiseen. Lisäksi SCC edellyttää reunaresurssien integrointia osaksi tukiasemaa. Tukiasemaan sidottujen reunaresurssien vuoksi SCC:n rakenne on litteä. SCC:n mukaan uudistetun tukiaseman, eli SCeNBce:n, tehtäviin kuuluu reunapalveluille tarkoitetun tietoliikenteen ohjaaminen. Tämä tarkoittaa että SCeNBce monitoroi tietoliikennettä ja ohjaa esimerkiksi kohde IP:n perusteella reunapalvelulle tarkoitettut paketit.

CONCERT on toinen suoran integraation reunajärjestelmä. Ehdotuksen tavoitteena on NFV:n laajamittainen käyttöönotto, jonka seurauksena mobiiliverkon ja reunajärjestelmä voisivat jakaa laskentaresursseja. Järjestelmä rakentuu kolmeen kerrokseen hierarkisesti sijoitettujen resurssien varaan. Nämä resurssit ovat reunalaskennan ja mobiiliverkon toiminnallisuuden käytettävissä. Mobiiliverkon ja reunalaskennan hallinnolliset toimet on yhdistetty Conductor nimiselle entiteetille. Conductor sisältää useita alitoimintoja joiden tehtäviin kuuluu muun muassa resurssien jakaminen kullekin toiminnallisuudelle. CONCERT ottaa hallinnollisiin tehtäviin kantaa ainoastaan yleisellä tasolla ja yksityiskohdat jätetään avoimeksi. Oletettavaa on että CONCERT:ssa mobiiliverkon ja reunajärjestelmän reititys tapahtuu samassa kontekstissa, jolloin järjestelmä ei vaadi erillistä toiminnallisuutta reunasolmuille suuntautuvan tietoliikenteen ohjaamiseen.

MobiScud ja SMORE edustavat läpinäkyvää integraatiota. SDN-kerros eNodeB ja EPC:n komponenttien välillä mahdollistaa tietoliikenteen monitoroinnin sekä ohjaamisen. SDN-kerros mahdollistaa mobiiliverkon nykyisten toimintojen säilyttämisen. Koska tietoliikenne reunasolmuille ohjataan SDN-kerroksen sisällä, reunasolmujen sijoittelu riippuvaista mobiiliverkosta. Täten reunasolmujen sijoittelu täysin vapaa. Koska SDN-kerros sijaitsee eNodeB:n

ja EPC:n välillä joudutaan asiakaslaitteen ja reunasolmun välistä liikennettä muokkaamaan. Kyseisellä välillä tietoliikenne on GTP tunneloitua. Riippuen onko paketti menossa reunasolmulle vai tulossa reunasolmulta, joudutaan tunnelointi purkamaan tai paketoimaan. Tämä saattaa johtaa merkittävään viiveeseen yhdessä monitoroinnin kanssa. MobiScudissa SDN-kerros sijaitsee eNodeB:n välittömässä läheisyydessä, kun taas SMORE:ssa sen oletetaan sijaitsevan useamman eNodeB:n yhteyspisteessä.

Ainoa epäsuoraa integraatiota edustava ratkaisu on FMC. FMC:n tavoitteena on viedä mobiiliverkon yhteydet nopeammin ulkoverkossa sijaitseville palvelinresursseille. Mobiiliverkon ulkopuolelle sijoitetut resurssit mahdollistavat sen että reunajärjestelmää ylläpitää jokin ulkoinen taho. FMC ei siis suoranaisesti ota kantaa tapaan jolla reunaresurssit on järjestetty. Mutta on perusteltua olettaa että ne sijaitsisivat mobiiliverkon P-GW komponenttien läheisyydessä. FMC:n tapa mahdollistaa reunapalvelun ja asiakaslaitteen välinen kommunikaatio perustuu sessiotunnistesiin. Se mahdollistaa asiakaslaitteen ja reunapalvelun IP-osoitteiden vaihtumisen, ilman että viitteet asiakaslaitteen ja reunapalvelun välillä katkeavat. Järjestelmä ei siis edellytä tavallisesta poikkeavaa mekaniikkaa tietoliikenteen reitittämiseksi.

Hallinnollisten toimien toteuttaminen on myös osittain riippuvaista integraatiosta. Suoran integraation järjestelmissä hallinnollisella entiteetillä on oma rajapinta mobiiliverkon toimintojen kanssa. Toisaalta se edellyttää olemassa olevaan järjestelmään rajapinnan toteuttamisen, mutta lisäksi tarjoaa helpon keinon tehdä hallinnollisia toimia mobiiliverkon sisällä. Läpinäkyvässä järjestelmässä hallinnollinen entiteetti on riippuvainen mobiiliverkon viestien monitoroinnin kautta saatavasta tiedosta. MobiScud ja SMORE tarkkailevat SDN-kerroksen avulla mobiiliverkon kontrollitason viestintää. Sen avulla on mahdollista reagoida esimerkiksi mobiiliverkon handover signalointiin. Tällöin voidaan esimerkiksi muokata SDN-kerroksen reitityksiä jotta asiakaslaitteen yhteys reunasolmuun säilyisi. MobiScud ja Smore tarkkailevat SDN-kerroksen avulla kontrollikerroksella muun muassa mobiiliverkon sisäisten kontrolliviestien kautta. Esimerkiksi monitoroimalla handover tapahtumia voi poimia tietoja, joiden avulla suoritetaan SDN kerroksen sisäisiä reitityksiä. Vaikka läpinäkyvät integraatiot ovat loogisesti erillään mobiiliverkosta, edellyttävät ne pääsyä mobiiliverkon sisäisiin tietoliikenneväyliin. Todennäköisintä onkin siis että järjestelmää ylläpitää mobiiliverkon operaattori, eikä mikään ulkoinen taho. Epäsuoraa integraatiota edustavassa FMC:ssä hallinnolliset toiminnot edellyttävät tietoja mobiiliverkosta. Tieto on tyypiltään staatista joten aktiivista tiedosiirtoa mobiiliverkon ja FMC:n välille ei tarvita. FMC:n hallinnollisista toiminnoista vastaava FMC Controller sijaitsee mobiiliverkon ulkopuolella. FMC vastaa pääasiassa mobiiliverkon ulkopuolisten yhteyksien jatkuvuudesta. Koska FMC:ssä asiakaslaitteen ja reunapalvelun välinen yhteys perustuu erilliseen sessiotunnisteseen, edellyttää palveluiden käyttö erillistä toiminnallisuutta reunasolmuihin ja asiakaslaitteisiin. FMC Controller ylläpitää tämän tunnuksen toiminnallisuutta

Yhteensoppyuus ETSI MEC vaatimuksiin

Taulukko 1: Reunalaskenta-arkkitehtuurien ominaisuudet tiivistetysti

Ominaisuus	Integraatio	Rakenne	Migraatio	Hallinta	Kommunikaatio	
FMC	Epäsuora	Vapaa	Palveluiden siirto ulkopuolisten sa- lien välillä	FMC Controller	Tavalliset reitityksen, palvelui- den ja asiakaslaitteen yhdistä- miseen erillinen sessiotunniste	
SMORE	Läpinäkyvä	Vapaa	Ei sisällä	SMORE Controller	SDN monitori ja reititys	
MobiScud	Läpinäkyvä	Vapaa	Live migraatio	MobiScud Controller	SDN monitori ja reititys	
SCC	Suora	Litteä	Live migraatio	SCM	Monitori ja reititys tukias- massa	
CONCERT	Suora	Hierarkinen	Live migraatio	Conductor	SDN reititys mobiiliverkossa	

7 Yhteenveto

Lähteet

- [Armbrust et al., 2010] Armbrust, M., Fox, A., Griffith, R., Joseph, A. D., Katz, R., Konwinski, A., Lee, G., Patterson, D., Rabkin, A., Stoica, I., et al. (2010). A view of cloud computing. *Communications of the ACM*, 53(4):50–58.
- [Bonomi et al., 2012] Bonomi, F., Milito, R., Zhu, J., and Addepalli, S. (2012). Fog computing and its role in the internet of things. In *Proceedings of the first edition of the MCC workshop on Mobile cloud computing*, pages 13–16. ACM.
- [Cho et al., 2014] Cho, J., Nguyen, B., Banerjee, A., Ricci, R., Van der Merwe, J., and Webb, K. (2014). Smore: software-defined networking mobile offloading architecture. In *Proceedings of the 4th workshop on All things cellular: operations, applications, & challenges*, pages 21–26. ACM.
- [Dolezal et al., 2016] Dolezal, J., Becvar, Z., and Zeman, T. (2016). Performance evaluation of computation offloading from mobile device to the edge of mobile network. In *Standards for Communications and Networking (CSCN), 2016 IEEE Conference on*, pages 1–7. IEEE.
- [ETSI, 2012] ETSI (2012). Network functions virtualisation. https://portal.etsi.org/NFV/NFV_White_Paper.pdf. [Verkkoaineisto, Luettu 2018-03-19].
- [ETSI, 2016a] ETSI (2016a). Lte; evolved universal terrestrial radio access (e-utra) and evolved universal terrestrial radio access network (e-utran); overall description; stage 2. http://www.etsi.org/deliver/etsi_ts/136300_136399/136300/14.05.00_60/ts_136300v140500p.pdf. [Verkkoaineisto, Luettu 2018-03-13].
- [ETSI, 2016b] ETSI (2016b). Mobile edge computing (mec); framework and reference architecture. http://www.etsi.org/deliver/etsi_gs/MEC/001_099/003/01.01.01_60/gs_MEC003v010101p.pdf. [Verkkoaineisto, Luettu 2018-02-23].
- [ETSI, 2016c] ETSI (2016c). Mobile edge computing (mec); technical requirements. http://www.etsi.org/deliver/etsi_gs/MEC/001_099/002/01.01.01_60/gs_MEC002v010101p.pdf. [Verkkoaineisto, Luettu 2018-02-23].
- [ETSI, 2017a] ETSI (2017a). Lte; evolved universal terrestrial radio access network (e-utran); architecture description (3gpp ts 36.401 version 14.0.0 release 14). http://www.etsi.org/deliver/etsi_ts/136400_136499/

- 136401/14.00.00_60/ts_136401v140000p.pdf. [Verkkoaineisto, Luettu 2018-03-14].
- [ETSI, 2017b] ETSI (2017b). Network functions virtualisation. http://portal.etsi.org/NFV/NFV_White_Paper_5G.pdf. [Verkkoaineisto, Luettu 2018-03-19].
- [Farris et al., 2017] Farris, I., Taleb, T., Iera, A., and Flinck, H. (2017). Lightweight service replication for ultra-short latency applications in mobile edge networks. In *Communications (ICC), 2017 IEEE International Conference on*, pages 1–6. IEEE.
- [Firmin, 2017] Firmin, F. (2017). The evolved packet core. <http://www.3gpp.org/technologies/keywords-acronyms/100-the-evolved-packet-core>. [Verkkoaineisto, Luettu 2018-03-14].
- [Gambetti et al., 2015] Gambetti, F., Fogliuzzi, F., de Marinis, E., Pascual, A., Muñoz, O., Lagén, S., Agustín, A., Puente, M. A., Barbarossa, S., and Sardellitti, S. (2015). Distributed computing, storage and radio resource allocation over cooperative femtocells. <https://cordis.europa.eu/docs/projects/cnect/4/318784/080/deliverables/001-D61Ares20152101644.pdf>. [Verkkoaineisto, Luettu 2018-04-03].
- [Garcia Lopez et al., 2015] Garcia Lopez, P., Montresor, A., Epema, D., Datta, A., Higashino, T., Iamnitchi, A., Barcellos, M., Felber, P., and Riviere, E. (2015). Edge-centric computing: Vision and challenges. *SIGCOMM Comput. Commun. Rev.*, 45(5):37–42.
- [Ha et al., 2015] Ha, K., Abe, Y., Chen, Z., Hu, W., Amos, B., Pillai, P., and Satyanarayanan, M. (2015). Adaptive vm handoff across cloudlets. *Technical report, Technical Report CMU-C S-15-113, CMU School of Computer Science*.
- [Ha et al., 2017] Ha, K., Abe, Y., Eiszler, T., Chen, Z., Hu, W., Amos, B., Upadhyaya, R., Pillai, P., and Satyanarayanan, M. (2017). You can teach elephants to dance: agile vm handoff for edge computing. In *Proceedings of the Second ACM/IEEE Symposium on Edge Computing*, page 12. ACM.
- [Ha et al., 2013] Ha, K., Pillai, P., Richter, W., Abe, Y., and Satyanarayanan, M. (2013). Just-in-time provisioning for cyber foraging. In *Proceeding of the 11th annual international conference on Mobile systems, applications, and services*, pages 153–166. ACM.
- [Jammal et al., 2014] Jammal, M., Singh, T., Shami, A., Asal, R., and Li, Y. (2014). Software defined networking: State of the art and research challenges. *Computer Networks*, 72:74–98.

- [Kreutz et al., 2015] Kreutz, D., Ramos, F. M., Verissimo, P. E., Rothenberg, C. E., Azodolmolky, S., and Uhlig, S. (2015). Software-defined networking: A comprehensive survey. *Proceedings of the IEEE*, 103(1):14–76.
- [Liu et al., 2014] Liu, J., Zhao, T., Zhou, S., Cheng, Y., and Niu, Z. (2014). Concert: a cloud-based architecture for next-generation cellular systems. *IEEE Wireless Communications*, 21(6):14–22.
- [Lobillo et al., 2014] Lobillo, F., Becvar, Z., Puente, M. A., Mach, P., Presti, F. L., Gambetti, F., Goldhamer, M., Vidal, J., Widiawan, A. K., and Calvanese, E. (2014). An architecture for mobile computation offloading on cloud-enabled lte small cells. In *2014 IEEE Wireless Communications and Networking Conference Workshops (WCNCW)*, pages 1–6.
- [Mach and Becvar, 2017] Mach, P. and Becvar, Z. (2017). Mobile edge computing: A survey on architecture and computation offloading. *IEEE Communications Surveys & Tutorials*, 19(3):1628–1656.
- [Malandrino et al., 2016] Malandrino, F., Kirkpatrick, S., and Chiasserini, C.-F. (2016). How close to the edge?: Delay/utilization trends in mec. In *Proceedings of the 2016 ACM Workshop on Cloud-Assisted Networking*, pages 37–42. ACM.
- [Mao et al., 2017] Mao, Y., You, C., Zhang, J., Huang, K., and Letaief, K. B. (2017). A survey on mobile edge computing: The communication perspective. *IEEE Communications Surveys Tutorials*, PP(99):1–1.
- [Nguyen and Cheriet, 2016] Nguyen, K. K. and Cheriet, M. (2016). Virtual edge-based smart community network management. *IEEE Internet Computing*, 20(6):32–41.
- [Nohrborg, 2017] Nohrborg, M. (2017). Lte overview. <http://www.3gpp.org/technologies/keywords-acronyms/98-lte>. [Verkkoaineisto, Luetu 2018-04-20].
- [Puente et al., 2015] Puente, M. A., Becvar, Z., Rohlik, M., Lobillo, F., and Strinati, E. C. (2015). A seamless integration of computationally-enhanced base stations into mobile networks towards 5g. In *2015 IEEE 81st Vehicular Technology Conference (VTC Spring)*, pages 1–5.
- [Samdanis et al., 2012] Samdanis, K., Taleb, T., and Schmid, S. (2012). Traffic offload enhancements for eutran. *IEEE Communications Surveys & Tutorials*, 14(3):884–896.
- [Satyanarayanan, 1996] Satyanarayanan, M. (1996). Fundamental challenges in mobile computing. In *Proceedings of the Fifteenth Annual ACM Symposium on Principles of Distributed Computing*, PODC ’96, pages 1–7, New York, NY, USA. ACM.

- [Satyanarayanan, 2001] Satyanarayanan, M. (2001). Pervasive computing: vision and challenges. *IEEE Personal Communications*, 8(4):10–17.
- [Satyanarayanan, 2017] Satyanarayanan, M. (2017). The emergence of edge computing. *Computer*, 50(1):30–39.
- [Satyanarayanan et al., 2009] Satyanarayanan, M., Bahl, P., Caceres, R., and Davies, N. (2009). The case for vm-based cloudlets in mobile computing. *IEEE Pervasive Computing*, 8(4):14–23.
- [Soni and Kalra, 2013] Soni, G. and Kalra, M. (2013). Comparative study of live virtual machine migration techniques in cloud. *International Journal of Computer Applications*, 84(14).
- [Taleb and Ksentini, 2013] Taleb, T. and Ksentini, A. (2013). Follow me cloud: interworking federated clouds and distributed mobile networks. *IEEE Network*, 27(5):12–19.
- [Taleb et al., 2017] Taleb, T., Samdanis, K., Mada, B., Flinck, H., Dutta, S., and Sabella, D. (2017). On multi-access edge computing: A survey of the emerging 5g network edge cloud architecture and orchestration. *IEEE Communications Surveys & Tutorials*, 19(3):1657–1681.
- [tarkista tarkista, 2017] tarkista tarkista, G. (2017). 3rd generation partnership project; technical specification group services and system aspects; local ip access and selected ip traffic offload (lipa-sipto). TARKISTA<http://www.3gpp.org/DynaReport/23829.htm>. [Verkkoaineisto, Luettu 2018-03-14].
- [Tong et al., 2016] Tong, L., Li, Y., and Gao, W. (2016). A hierarchical edge cloud architecture for mobile computing. In *INFOCOM 2016-The 35th Annual IEEE International Conference on Computer Communications*, IEEE, pages 1–9. IEEE.
- [Tuovinen, 2017a] Tuovinen, A.-P. (2017a). Luentokalvot: Ohjelmistoarkkitehtuurin suunnittelu.
- [Tuovinen, 2017b] Tuovinen, A.-P. (2017b). Luentokalvot: Ohjelmistoarkkitehtuurin suunnitteluperiaatteita.
- [Wang et al., 2015] Wang, K., Shen, M., Cho, J., Banerjee, A., Van der Merwe, J., and Webb, K. (2015). Mobiscud: A fast moving personal cloud in the mobile network. In *Proceedings of the 5th Workshop on All Things Cellular: Operations, Applications and Challenges*, pages 19–24. ACM.
- [Yousaf and Taleb, 2016] Yousaf, F. Z. and Taleb, T. (2016). Fine-grained resource-aware virtual network function management for 5g carrier cloud. *IEEE Network*, 30(2):110–115.